

Izgradnja mira i zajednice
Mirovni tim Slavonski Brod

Počeli smo slušajući

Bosanska Posavina

Sažeti izvještaj 1999. - 2002.
Program slušanja u Novom Selu
Program slušanja u Kolibama
Program slušanja u Zborištu

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek

Našu glavnu strategiju izgradnje trajnog mira putem oporavka i razvoja ratom zahvaćenih multietničkih zajednica primijenili smo i prekogranično - u tri susjedne ratom zahvaćene lokalne zajednice. Glavni nositelj rane poslijeratne faze bio je **Mirovni tim**, započeli su **Programom slušanja**. Članice tima postupno proces prenose na volontere - mještane: putem edukacije, praktičnog rada na projektima od dobiti za cijelu zajednicu, poticanjem suradnje s lokalnim samoupravama i povezivanjem sa sličnim inicijativama. Pri tome se postiže jačanje društvene kohezije i porast zadovoljstva kvalitetom života u zajednici, što doprinosi povratku, ostanku i razvoju.

U Posavini smo ovim projektima obuhvatili tri susjedna mjesta koja su nekada pripadala općini Bosanskom Brodu (sada Srpski Brod): Zborište (sa pretežito srpskim stanovništvom, oko 400 obiteljskih kuća), Kolibe (s pretežito muslimanskim stanovništvom u oko 500 obiteljskih kuća) i Novo Selo (s pretežito hrvatskim stanovništvom, oko 870 obiteljskih kuća). Prije rata su bili povezani infrastrukturom, zajedničkom školom i ambulantom, društvenim, rodbinskim i prijateljskim vezama.

O Kolibama, Zborištu i Novom Selu

Iako u dvije republike prije rata, općine su Slavonski Brod (u Hrvatskoj s 92% hrvatskog stanovništva) i Bosanski Brod (u BiH, etnički mješovita zajednica Srba 40%, Hrvata 40% i Muslimana 20%) bile povezane (a ne odijeljene) mostom preko Save, ekonomski i kulturalno. Bili su industrijski razvijene sredine sa snažnom metalo-prerađivačkom i drvnom industrijom u Slavanskom Brodu i s jednom od većih rafinerija nafte u Europi u Bosanskom Brodu. Stanovništvo obje općine bilo je u intenzivnoj komunikaciji, tako da se govorilo o "jednom gradu". Postojali su brojni primjeri života u jednom, a rada u drugom gradu. Stanovnici Bosanskog Broda radili su se i liječili u slavonsko-brodskoj bolnici, školovali u njegovim srednjim školama, radili na željeznici, u tvornicama i ustanovama. Brojni stanovnici Slavanskog Broda radili su u Rafineriji nafte. Povremeno su oba grada imala zajedničke lokalne novine. Tri do četiri puta manji Bosanski Brod bio je jedna od najrazvijenijih općina u Bosni i Hercegovini i imao je visok standard života i punu zaposlenost.(1)

Rat je doveo do egzodusa Hrvata i Muslimana iz općine Bosanski Brod koji postaje sastavni dio Republike Srpske s etnički homogenim srpskim stanovništvom sastavljenim od domaćeg srpskog stanovništva i nekoliko tisuća srpskih prognanika i raseljenih lica iz zapadne Bosne (Petrovac, Glamoč, Drvar). Sva sela u okolici Bos. Broda, uključujući Kolibe i Novo Selo opljačkana su i potom srušena. Budući da su teritorij držale obje vojske, porušena su i srpska i hrvatska i muslimanska sela.

Prvi povratak u oba mjesta počeo je neposredno nakon obustave ratnih djelovanja u srpska sela, Zborište i Unku. Povratak nesrpskog stanovništva započeo je spontanom, samoorganiziranim povratkom Muslimana u Kolibe u jesen 1998. godine. Prvi povratnici prezimili su u ruševinama bez krova nad glavom, a u proljeće 1999. godine počeli su mi se pridruživati i drugi suseljani. Danas su Kolibe jedno od uglednih uspješnih povratničkih zajednica. U selu živi gotovo 200 obitelji u novosazidanim kućama, obnovljena je škola i seoski dom. Sporadični povratci starijih obitelji Hrvata u Novo Selo započinj u 2001. Danas ima oko 40 obnovljenih kuća, župni dom, a u selu stalno obitava oko 20 obitelji. Ekonomija je daleko od oporavka - nekada industrijski kraj sada preživljava trgovinom, obiteljskom poljoprivredom, od mirovna i socijalne pomoći.

Srušeni most koji je nekada spajao Bosanski i Slavonski Brod popravljen je u travnju 2000. godine što je omogućilo postupnu komunikaciju stanovništva, za što je najzaslužnija trgovina te obiteljske veze. Kontakti i suradnja između lokalnih uprava Slavanskog Broda i Bosanskog Broda nisu uspostavljeni ni u najnužnijim poslovima. Npr. predratne zemljišne knjige i matične knjige rođenih iz Bosanskog Broda su u Slavanskom Brodu i nije postignut dogovor o suradnji.

1 Sela Kolibe, Zborište i Novo mjesto su uz školu imala i veliki seoski dom, crkve, džamiju, novoizgrađenu poštu, ambulantu u kojoj su ordinirali liječnik i stomatolog, nekoliko mesnica, trgovina, redovite autobusne linije (zbog povoljnog položaja sela - svakih 10 min. prolazio je autobus). Putovi su bili asfaltirani, a postojala je i vanjska rasvjeta. U svakoj obitelji bila su najmanje 2-4 zaposlenih članova. Kuće su im bile bogato opremljene i svaka je obitelj imala automobil.

Projekt poslijeratne izgradnje mira i zajednice

Preko kontakata s organizacijom **Lice Mira** iz Slavenskog Broda te **Zdravo da ste** iz Bosanskog Broda saznali smo za uspješan spontani početak povratka Bošnjaka u Kolibe. Uz pomoć te dvije organizacije započeli smo projekt. Cilj projekta je bio:

- a) istražiti pozitivno iskustvo mještana Koliba te pomoći da se njime okoriste i potencijalni povratnici u susjedno hrvatsko selo Novo Selo - povezati povratničku muslimansku i hrvatsku zajednicu;
- b) pomoći u ponovnoj komunikaciji, obnovi povjerenja, suradnje i izgradnji zajedničke sigurnosti između povratničkih zajednica (muslimanskih Koliba i hrvatskog Novog Sela) s njihovim neposrednim susjedima srpskim selom Zborištem.

Projekt je provodio Mirovni tim koji je prve godine imao 5 članica a u druge dvije godine 2 članice. Mirovni je tim bio smješten u Slavenskom Brodu te je već samo provođenje projekta u Posavini tj. Republici Srpskoj zapravo bio konkretan doprinos otvaranju prekogranične komunikacije i protoku ljudi (svakako, bio je prvi prekogranični mirovni projekt u tom području). Za provođenja programa na teritoriji Rep. Srpske od strane Mirovnog tima iz Hrvatske trebalo je ishoditi potporu lokalne i općinske uprave, policije i carinskih službenika. Nadalje, trebalo je svoju misiju objasniti mještanima u sva tri mjesta, naročito srpskom stanovništvu u Zborištu za koje se moglo pretpostaviti da bi projekt mogli razumjeti jednostranim - usmjerenim samo na korist povratnicima Muslimanima i Hrvatima. Jednako je teško bilo nositi se s nerazumijevanjem i podozrivošću povratnika Hrvata i javnosti u Slavenskom Brodu prema radu mirovnog tima s mještanima, Srbima, u Zborištu.

Projekt smo započeli provođenjem **Programa slušanja** u sva tri mjesta. Osnovni pristup pri Projektu slušanja su pojedinačni intervjui otvorenog tipa uz korištenje metode aktivnog, sućutnog slušanja, analiza rezultata te «vraćanje» podataka u zajednicu koja je slušana(2).

Nadograđujući rezultate Programa slušanja: kontakte, procjenu potreba i interesa, započeli smo nekoliko aktivnosti u zajednici: rad s djecom, mladima i ženama. Nakon višemjesečnog radioničkog rada i intenzivnih priprema, u ljeto 2001. godine organizirano je zajedničko ljetovanje djece i žena iz sva tri sela na moru u Hrvatskoj (djeca u Živogošću a žene na Braču). Postignuće je bilo značajno i imalo vidnog odjeka u svim trima zajednicama. Međutim, sve aktivnosti, kontakti i razmjena događale su se u tom razdoblju na «neutralnom terenu», izmješteno iz zajednica - bilo u uredu Mirovnog tima ili, primjerice, na moru. Štoviše, nakon povratka s ljetovanja gotovo su godinu dana sudionice, žene iz sva tri mjesta, trebale potporu. Mirovni je tim održavao redovne mjesečne radionice potpore.

Novi, ključni je iskorak postignut u tijeku zajedničke edukacije mještana - edukacija za volontere - organizatore zajednice. Sudjelovali su mještani iz sva tri mjesta (po 6) a radionice su se održavale naizmjenično u sva tri sela. Edukacija je završena planiranjem i provedbom projekta u zajednicama (obnova nogometnog igrališta u Zborištu, oprema seoskog doma u Kolibama i prostorija za rad mjesnog odbora u Novom Selu). Na proljeće će mještani organizirati zajedničko otvaranje sva tri objekta. Na radionicu u Iloku o prekograničnoj suradnji u organizaciji IKV došli su zajedno predstavnici sva tri mjesta.

2 Osnovno načelo **Programa slušanja** temelji se na aktivnom nenasilju, na službi slušanja, tj. na nastojanju ljudi da se međusobno približe i suoče s problemima u duhu povjerenja i istine. Unaprijed obučeni i pripremljeni slušači -mirovni tim, koriste strukturirani upitnik. Pitanja i način na koji se razgovor vodi otvaraju prostor u kome se može govoriti o ratnim traumama, mogu se iskazati snažni osjećaji poput tuge, ljutnje ili mržnje, ali u kome se i osvještavaju važne općeljudske vrijednosti na kojima bi mogli graditi budućnost. Nadalje, slušači svojim pažljivim slušanjem i dodatnim pitanjima pomažu da intervjuirana osoba artikulira probleme u osobnom životu i u životu zajednice. Kako se slušači odnose prema intervjuiranoj osobi i kao prema dijelu rješenja, ljudi obično budu ohrabreni da navedu moguća rješenja na čijoj bi realizaciji mogli i željeli i sami sudjelovati te da se priključe radu na rješavanju tih problema. Program slušanja je jednostavan vid interaktivnog istraživačkog pristupa izgradnji mira i zajednice.

Postignuća

Mirovni tim, Biljana Mrdović i Zdravka Matej koje su tri godine posvećeno i predano radile u ta tri mjesta drže da je misija projekta time postignuta – da su ostvareni uvjeti za samo-održivost suradnje između mještana.

Kako dalje

Iako uključeni mještani iskazuju veliku želju da se projekt nastavi, čak da se otvori ogranak Centra za mir, nismo u mogućnosti osigurati dalju stalnu prisutnost kroz projekt. Za to postoje dva ključna razloga: 1. Članice Mirovnog tima trebaju oporavak od doista napornog rada u posebno stresnim uvjetima a uz nedovoljnu i nesustavnu potporu (materijalnu i psihološku). 2. Centar nije dobio sredstva za nastavak projekta.

Želimo, međutim, koliko je moguće pomoći da se osigura održivost započetog procesa obnove povjerenja i suradnje između Zborišta, Koliba i Novog Sela. Jedna od naših ključnih strategija je povezati ih s organizacijama, lokalnim i međunarodnim inicijativama koji podržavaju takve procese. Činimo to npr. s različitim ženskim organizacijama, organizacijama mladih, prekograničnim projektima škola i slično.

Povezali smo sva tri mjesta s lokalnim zajednicama iz Nizozemske putem projekta Demokratizacija u istočnoj Slavoniji. Nadamo se da će biti uspješno s obzirom na činjenicu da je jedna od ključnih potreba na kome seoski odbori ova tri mjesta žele raditi uspostavljanje lokalnih samouprava. Također, treba im pomoć u otvaranju suradnje između općinskih centara Bosanskog (Srpskog) Broda i Slavanskog Broda te, dakako, u razvoju male privrede.

e-mail: pteams@zamir.net; cpos@zamir.net

Poslijeratna izgradnja mira

– program slušanja –

Novo Selo

siječanj 2001.

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek
Centar za kulturu mira i ljudska prava "Lice mira", Slavonski Brod
Županijska 7
Osijek
Tel./fax.: 031 – 206 886

UVOD

U nastavku provođenja Programa slušanja kao dijela projekta Izgradnje demokratskog društva temeljenog na kulturi nenasilja – poslijeratna izgradnja mira – Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, mirovni tim partnerske organizacije “Lice mira” iz Slavenskog Broda, proveo je Program slušanja Hrvata iz bosanske Posavine ili točnije Hrvata iz Novog Sela izbjeglih u Republiku Hrvatsku u listopadu 1992. god.

U cilju pripreme za povratak Hrvata koji se žele vratiti u bosansku Posavinu te izgradnje osnove za obnovu, trajan mir i razvoj u ratom razorenim susjednim hrvatskim, srpskim i muslimanskim selima proveden je program slušanja u Kolibama Gornjim (muslimansko selo), Zborištu (srpsko selo) i Novom Selu (hrvatsko selo).

Cilj provođenja programa slušanja u Kolibama Gornjim bio je istražiti uspješan primjer povratka bošnjačke zajednice u Republiku Srpsku, ustanoviti stupanj komunikacije između povratničkog bošnjačkog mjesta i susjednog srpskog te doznati stavove u vezi mogućeg povratka Hrvata.

Programom slušanja u Zborištu učinjen je iskorak u procesu obnove povjerenja.

Program slušanja pokazao se vrlo učinkovitim u otvaranju komunikacije između mirovnog tima i lokalnih zajednica, uklanjanju dezinformacija, prepoznavanju problema koji brinu mještane i pronalaženju dodirnih točki na kojima se može graditi kako zajednička budućnost tako i svakodnevne konkretne aktivnosti. Procijenjeno je da upravo takva metoda ima niz prednosti u građenju mira na razini lokalne zajednice.

Naučena i stečena pozitivna iskustva provođenjem Programa slušanja u Kolibama Gornjim i Zborištu željeli smo prenijeti (tijekom provođenja Programa slušanja među mještanima Novog Sela) potencijalnim povratnicima, Hrvatima kako bi im olakšali proces povratka, oporavka i oprosta.

PRIPREME ZA DJELOVANJE MIROVNOG TIMA

Nakon provedenih Programa slušanja u Kolibama i Zborištu, kao već educirane članice mirovnog tima “Lice mira”, uspostavile smo kontakte s udrugom “Vrata Bosne”, Predsjednikom Skupštine opštine Bosanski Brod - Josipom Opačkom i Dekanom Derventskog dekanata - Matom Janjićem i tako došle do adresa bosanskih Hrvata trenutno nastanjenih u Slav. Brodu.

Dogovoreno je da će se provesti Program slušanja mještana Novog Sela te su sa spiska izdvojene samo njihove adrese, tada nije bilo informacija koji su od mještana Novog Sela potencijalni povratnici već se u slušanje krenulo slučajnim izborom.

Utvrđeni su ciljevi Programa slušanja i to kao:

Dugoročni cilj:

Pripreme za povratak Hrvata koji se žele vratiti u bosansku Posavinu te izgradnja osnove za obnovu, trajan razvoj i mir u ratom razorenim susjednim selima bosanske Posavine.

Kratkoročki ciljevi:

- provođenje Programa slušanja mještana Novog Sela koji žive u Slavanskom Brodu,
- istražiti motivaciju i prepreke povratku,
- osnažiti pojedince koji se žele vratiti u procesu povratka i razvoju mirovnih procesa,
- istražiti što mještani Novog Sela smatraju važnim za ponovnu izgradnju njihove zajednice i za obnovu povjerenja,
- olakšati otvaranje komunikacije između hrvatskih i muslimanskih povratnika i srpskog stanovništva radi smanjenja napetosti i sprječavanja nasilja,
- provođenje aktivnosti proisteklih iz Programa slušanja,
- prenošenje mještanima Novog Sela naučenih lekcija i pozitivnih iskustava stečenih provođenjem Programa slušanja u Kolibama Gornjim i Zborištu.

UPITNIK

Načinjen je upitnik s istovjetnim ciljem i tipom pitanja koja su podijeljena u nekoliko cjelina i to:

- život prije rata,
- početak rata – proživljavanje,
- život u Rep. Hrvatskoj,
- međuljudski odnosi,
- razmišljanja o povratku, prepreke povratku i prijedlozi koji bi pomogli povratku,
- problemi sada – najčešći i prijedlozi za rješavanje istih,
- razmišljanja o mirovnim inicijativama.

PROVOĐENJE INTERVJUA

U slušanje mještana Novog Sela koji trenutno žive u Slav. Brodu krenule smo 05. 01. 2001. godine. U slušanje smo išle nas četiri članice Mirovnog tima "Lice mira" u dva para.

Mještane smo tražile na adresama koje smo posjedovale, ali u slušanje smo pak išle slučajnim izborom bez prethodnog znanja da li se radi o potencijalnim povratnicima ili ne.

Planirale smo obići 30 obitelji i uspjele smo plan ostvariti u četiri tjedna.

Jedna osoba je odbila intervju, a gotovo svi s kojima smo obavile intervju primili su nas s nepovjerenjem i s ustezanjem. Ipak tijekom razgovora koji su trajali i po 3-4 sata, ljudi su se opuštali i govorili o onome što ih tišti s puno emocija. Da su zadovoljni načinom na koji je razgovor vođen i ciljevima koji se žele postići slušanjem, ukazuju izjave intervjuiranih ("Osjećam se bolje nakon ovog razgovora", "Ispričala sam vam što me tišti i sada mi je lakše").

Koliko im je važno što smo ih došli “čuti”, pokazuju izjave: “Vi ste prvi u ovih 9 godina koji nas pitaju kako smo, što mislimo, osjećamo i predlažemo?”.

Da samo slušanje i razgovori ipak nisu dovoljni i ne mogu biti sami sebi svrha vidi se iz izjava tipa: “Dobro je da se zna što ljudi misle, ali još bolje će biti, ako iz toga budu slijedile akcije od kojih će ljudi imati nekakve koristi.”

Mi kao slušači suosjećale smo s intervjuiranima što je i ovaj puta djelovalo na nas stresno i iscrpljujuće.

Teško nam je bilo prihvatiti da su nas ljudi u početku doživljavali kao “one” koji ih žele otjerati i Republike Hrvatske te “one” koji su slušali prvo Srbe i Muslimane, i zaista nam je trebalo puno snage, volje i razumijevanja da bi stekli njihovo povjerenje i održali intervju.

OBRADA PODATAKA

Nakon završenog slušanja, obrađeni su i klasificirani tipični odgovori vezani uz ključne teme podijeljene u 6 cjelina i to:

1. život prije rata,
2. početak rata,
3. život u Republici Hrvatskoj (sada),
4. međuljudski odnosi,
5. povratak (razmišljanja o povratku, prepreke povratku i prijedlozi koji bi pomogli povratku),
6. razmišljanja o mirovnim inicijativama i osjećaji za vrijeme razgovora.

OPĆI PODACI O NOVOM SELU

Novo Selo je smješteno na području sadašnje Republike Srpske i Opštine Srpski Brod, a do rata je pripadalo Bosni i Hercegovini i Bosanskom Brodu.

Selo je bilo izrazito razvijeno. Do 1991. godine u selu je bilo 875 kuća u kojima je živjelo 1150 obitelji, s 2994 stanovnika.

Selo je imalo osnovnu školu u čijem sastavu su bili dvorana za tjelesni, igralište te stanovi za nastavni kadar, a u školu je išlo 650-850 učenika iz Novog Sela i Zborišta.

Uz školu selo je imalo veliki dom MZ, Crkvu, novoizgrađenu poštu s mrežom od 450 telefonskih priključaka, ambulantu u kojoj su ordinirali liječnik i stomatolog, nekoliko mesnica, trgovina, redovite autobusne linije (zbog povoljnog položaja sela – svakih 10 min. prolazio je autobus). Putevi kroz selo bili su asfaltirani, a postojala je i vanjska rasvjeta. Mještani Novog Sela živjeli su visokim standardom. U svakoj obitelji bila su najmanje 2-4 zaposlenih članova. Kuće su im bile bogato opremljene i svaka obitelj je imala auto, neki i dva.

Suživot i dobrosusjedski odnos s mještanima susjednih sela u kojima su živjeli ljudi drugih nacionalnosti (Srbi i Muslimani) bili su stvarnost. (“Zajedno smo radili, posjećivali se, slavili blagdane i svetkovine”, “Nije se gledalo tko je tko”).

Novo Selo je hrvatsko selo, iako su relativno česti bili i miješani brakovi.

Tijekom rata i poratnog perioda selo je potpuno uništeno (nije pošteđeno ništa, ni jedna zgrada nije ostala čitava).

Većina mještana Novog Sela izbjegla je 1992. godine u Republiku Hrvatsku.

Povratak u Novo Selo je tek u zaćecima. Trenutno donator u Novom Selu obnavlja 30 kuća u koje bi se prvi Novoseljani trebali vratiti ovog proljeća. Sada u Novom Selu živi tek jedan mještatin.

PRIKAZ REZULTATA INTERVJUIRANJA

Intervjuirano je 30 osoba iz 30 obitelji s ukupno 88 ukućana. Od 30 intervjuiranih 14 je žena i 16 muškaraca u dobi između 23 i 70 godina. Potencijalnih povratnika je 11 obitelji kojima je obnova kuće u tijeku.

Tijekom provođenja Programa slušanja uočeno je da je u tih 30 obitelji, kod kojih smo bile, u slušanju, prije rata bilo 64-ro djece od kojih je 54-ro živjelo u zajedničkom kućanstvu s roditeljima u Novom Selu.

Sada 9 godina poslije – četvero je poginulih u ratu, dvanaestero je u inozemstvu (Švicarska, Njemačka, Australija...), 23-je žive u svojim kućama ili stanovima u Slavonskom Brodu, a 25-ro su još uvijek u zajednici s roditeljima.

ŽIVOT PRIJE RATA

Selo – najčešće izjave:

- super nam je bilo,
- bili smo najbogatije selo u bosanskobrodskoj općini,
- imali smo sve što nam je trebalo. Svi su imali dobre kuće, svako domaćinstvo je imalo auto. U selu smo imali dom, poštu, kompletnu infrastrukturu, asfalt u svakom sokaku, ambulantu, crkvu, školu, dom, mesnicu, telefon, trgovine, pekare, kafiće, imali smo kuće na kat sa centralnim grijanjem i parketima,
- u prijeratno vrijeme selo je “cvalo”, “nicale” su nove kuće,
- radio sam, imao dobru plaću i nisam imao nikakvih problema,
- kako se živjelo u Novom Selu prije rata, nije nam trebala Amerika.

Međuljudski odnosi – najčešće izjave:

- zajedno smo slavili blagdane i svetkovine, tada nacionalizam nije bio izražen, posjećivali smo se i radili zajedno,
- nije se gledalo tko je tko, sve je funkcioniralo,
- družila sam se sa svima, ali sam znala što sam i gdje je granica,
- pazili smo se sa svima, držali do svojih običaja, a poštivali tuđe,
- bili smo dobri sa svima, ne misleći na nacionalnost. U ratu se to pokazalo kao najveće zlo, vjerovali smo im, a izigrani smo,
- u mojoj generaciji nitko nije bio opterećen nacionalnom podjelom. Svatko je imao svoje mjesto.

Period prije rata mještani Novog Sela opisuju uglavnom vrlo pozitivno. S puno emocija pričaju o svom selu, gospodarstvu i kvaliteti življenja općenito.

U izjavama o međunacionalnim odnosima prije rata znakovite su izjave o nepostojanju međunacionalne netrepeljivosti iako se znalo tko je tko. Ima i onih koji se upravo zbog dobrih odnosa i povjerenja koje je postojalo osjećaju prevarenima.

POČETAK RATA

Najčešće izjave:

- teško je bilo, ali prošlo je,
- teško sam doživjela početak rata. Ne volim o tome ni pričati,
- nismo vjerovali da će rata biti. Bili smo naivni. Vojska je došla, a mi počeli zidati kuću,
- da JNA nije došla u Posavinu rata ne bi bilo,
- do zadnjeg smo vjerovali da će Posavina ostati naša. Izdani smo,
- ostavio sam otključano. Mislio sam, ako bude zaključano razvaljivat će,
- u Novom Selu ostao sam do 05. 10. 1992. kada sam jadan, naivan zaključao kuću i prešao u Sl. Brod,
- kada smo kretali moj muž je rekao: “Nećemo mi više nikada ovamo doći”. On se nije ni vratio. Umro je ovdje žaleći za onim tamo.
- postao sam hrvatski branitelj,
- najteže mi je bilo kad se stvara mržnja među ljudima, da se ruši ono što je godinama građeno,
- najteže mi je bilo slušati svaki dan o novim poginulim mladim ljudima,
- najteži trenutci su mi bili kada sam shvatila da je naš narod rastjeran, da se razilazi i da ga više nitko neće skupiti i vratiti.

O početku rata govore kao o periodu života kojeg se ne vole sjećati. Nisu vjerovali da je uopće moguć rat, misle da su bili naivni. Početak rata povezuju s dolaskom JNA u susjedna srpska sela. A o padu Bosanske posavine govore kao o izdaji. Najteže im je bilo svakodnevno slušati o novopoginulim mladim ljudima i prihvatiti činjenicu da se svi razilaze. Bivši vojnici tek navode činjenicu da su rat dočekali u uniformi ne ulazeći u detalje ratnog iskustva.

ŽIVOT U HRVATSKOJ - SADA

Status i smještaj:

Iz upitnika je vidljivo da su svi intervjuirani hrvatski državljani. Od 30 ispitanih, trinaestero njih ima vlastiti smještaj, bilo da su do istoga došli zamjenom ("zamijenili smo kuću..."), kupnjom ("Ovo je naša kuća, kupili smo ju") ili gradnjom ("Sve smo sami stvorili, ispočetka"). Osmero intervjuiranih živi u kućama djece koja su trenutno u inozemstvu ("Kupio je kuću sin iz Berlina", "Kćer je kupila kuću, a ona živi i radi u Švedskoj") dok sedmero njih žive kao podstanari ("Živimo kao podstanari u kući koju plaćamo 300 DM...", "plaćamo stanarinu 250 DM").

Osjećaji – najčešće izjave:

- dobro mi je ovdje, radim, sin mi ide u školu, kćeri studiraju,
- živim i radim u Hrvatskoj, osjećam se dobro i prihvaćeno,
- navikla sam se ovdje živjeti, prihvatili smo ovo ovdje i fino nam je,
- prilagodio sam se životu ovdje, iako moram reći da se osjećam kao stranac. Tako na nas ovdje gledaju,
- dobro se osjećam u Hrvatskoj, ne vidim razliku između nas Hrvata i ovih ovdje Hrvata, ali oni nas ipak odvajaju,
- postoji diskriminacija između starosjedilaca Hrvata i nas iz Bosne,
- smeta me što domaći Slavonci gledaju na nas kao na građane drugog reda, podrugljivo i s prezirom. Ja bih najviše voljela da sam ostala na svome. Ovdje sam, ali nije to, to. Prilagodila sam se jer moram, nemam kuda drugo,
- nisam na svome i ne osjećam se dobro zbog toga,
- mislim da smo slabo prihvaćeni ovdje, osjećam to nekada i "planem". Slavoncima smeta sve naše, naša muzika, naši običaji. Oni su drugačiji, drugi je to mentalitet.

Tek nekoliko sugovornika bezrezervno kaže da se u Hrvatskoj osjeća dobro, prihvaćeno i domaće (5). Većina ih ipak (14) izjavljuje dobro mi je, ali..... Izražavanje rezerve u pogledu života u Hrvatskoj uglavnom povezuju s osjećajem neprihvaćenosti u Slavonskom Brodu i Republici Hrvatskoj.

Specifično je da isti razlog spominju i oni koji su izjavili da im je teško i da se ne osjećaju dobro u Republici Hrvatskoj. Dakle prilagodba životu u Republici Hrvatskoj je individualna i varira od onih koji se osjećaju jako dobro i prihvaćeno do onih kojima je teško i osjećaju se kao stranci, iako su već godinama građani i državljani Republike Hrvatske.

MEĐULJUDSKI ODNOSI - SADA

Sa suseljanima – najčešće izjave:

- slučajni kontakti, na tržnici, privatno s pojedincima, na misi u Novom Selu, razmijenimo informacije, uvijek netko nešto zna,
- nemamo nikakav klub, mi stariji se srećemo na pijaci i u crkvi, a djeca se ni ne poznaju, voljela bih da mi djeca znaju djecu iz Novog Sela,
- volim više od svega sresti ljude iz svog sela i prisjetiti se kako nam je nekad bilo,
- kontaktiram sa ljudima iz Novog Sela. Kroz susrete s ljudima spoznao sam da ima onih koji žive za dan kad će se vratiti u Novo Selo. To je ono što me drži i daje mi snagu,
- veoma dobri kontakti, posjećujemo se. Ipak neko organizirano okupljanje ne postoji,
- sastajemo se, često smo skupa.

Susreti sa suseljanima svode se uglavnom na slučajne susrete u gradu, na pijaci ili se viđaju na misi u Novom Selu. Pri takvim susretima razmjenjuju informacije. Organiziranog okupljanja za sada nema, iako se prepoznaje potreba za organiziranim okupljanjem ne samo zbog bolje informiranosti, nego i potrebe održavanja veze između suseljana.

S ljudima druge nacionalnosti – najčešće izjave:

- sretao sam bivše radne kolege i drugih nacionalnosti, susreti su uglavnom srdačni, volim ih sresti,
- s našim Zborištanima se sretnem, pričamo, skupa smo plakali nad svim što se desilo. I oni pate i mi patimo,
- imao sam korektne odnose sa svima koje sam sreo. Nisam imao nikakvih problema, iako znaju da sam bio u vojsci,
- kad se sretnemo, pozdravimo se, no, bližih kontakta nemamo,
- nigdje nisam doživjela nikakvu neugodnost, iako sam išla i idem često tamo i srećem se s njima,
- sreli smo se, porazgovaramo kao da ništa nije bilo, ipak...,
- s ljudima drugih nacionalnosti nema nikakvih problema, oni nam rade na kućama, susreti uvijek proteknu korektno,
- kad se sretnemo, pozdravimo se i počnemo pričati, ali ne znaš o čemu bi pričao, kao da je rat bio crna rupa. Tako je sigurno i njima,
- kad nekoga izgubiš to se ne može ni sa čim porediti. Meni je brat poginuo 1992. i ja ih ne mogu ni pozdraviti,
- nismo se sretali.

O susretima s ljudima drugih nacionalnosti razmišlja se različito od toga da je takvih susreta bilo, da su bili srdačni i prošli u razumijevanju pa do onih – ne mogu ih ni pozdraviti. Pet ih nije u poslijeratnom periodu srelo nikoga od bivših susjeda drugih nacionalnosti.

A najčešće izjave su ipak da su se sretali, da su susreti prošli korektno bez provokacija i problema, te da surađuju zbog posla, iako se pri takvim susretima osjeća nepovjerenje i jaz nastao tijekom rata.

Da li je moguć ponovni zajednički suživot - najčešće izjave:

- apsolutno moguć, samo ekstremi su kočnice ponovnom zajedničkom životu,
- moguć je zajednički život, samo da opet žive sve tri nacionalnosti kao i prije,
- mislim da je moguć. Do uspostave kontakta i normalizacije života, sigurno će doći,
- u ovih 7, 8 mjeseci napravljeno je više nego u prethodnih 8 godina. Ako se nastavi ovako i zajednički život će biti moguć. Vrijeme ne liječi, ali zalječuje,
- moguć je kada bi ljudi živjeli po pravilu "Voli svoje – poštuj tuđe",
- moguć je onima koji nisu nikoga izgubili u ratu,
- možda je i moguć, ali nikada ne može biti kao što je nekad bilo,
- ekonomija je osnovni pokretač ponovnog zajedničkog života, uz posao ostvarit će se i komunikacija. Za sada narod komunicira, ali čini se nedovoljno iskreno, boji se, balansira. NAROD treba pobijediti,
- moguć je, ali treba raditi na otkrivanju istine, tko je što radio,
- ja sam za razgovor s ljudima, za suradnju sam, nemojmo pričati o prošlosti, već razmišljajmo o budućnosti.

Iz odgovora je vidljivo da većina ispitanika (16) vjeruje da je zajednički život apsolutno moguć, iako neki (8) smatraju da je potrebno ispuniti odgovarajuće uvjete za uspostavu istog. Mišljenja su da će lakše biti onima koji u ratu nisu nikoga izgubili, a ekonomiju smatraju glavnim pokretačem ponovnog zajedničkog života te uspostave komunikacije uopće.

Troje mještana uopće ne vjeruje u mogućnost zajedničkog života, ne navodeći konkretne razloge takvom razmišljanju. Jedan ispitanik smatra da je važno raditi na otkrivanju istine, a nasuprot njemu, jedan misli da ne treba pričati o prošlosti, već razmišljati o budućnosti.

Otvaranje mosta – najčešće izjave:

- puno mi znači jer mogu ići čistiti oko kuće,
- put za Novo Selo,
- most je tu da spoji narod. Taj je most ispunjavao srca onih koji su živjeli na obalama Save,
- most je žila kucavica,
- otvaranjem mosta uklonjena je i fizička jer sada mi je lakše tamo otići, a uklanja se i psihološka blokada,
- dobro je što je otvoren time je otvorena komunikacija i lakše se može doći do suradnje,
- otvaranjem mosta otvorena su vrata povratku,
- otvaranje mosta samo mi olakšava odlazak, kada ljudi počnu odlaziti tamo, kada budu u svom, kad to počnu osjećati kao svoje bit će ostvaren prvi preduvjet povratku,
- još gore – odeš, a moraš se vratiti. Tako blizu, a tako daleko,
- ne znači mi ništa. Teško podnosim postojanje granice.

Na pitanje što im znači otvaranje mosta najveći broj odgovora ukazuje da im otvaranje mosta puno znači jer most doživljavaju kao vezu s njihovim krajem, njihovim selom i njihovim imanjem.

Nekima je odlazak tamo bolan zbog spoznaje da tamo ne mogu ostati nego se vratiti preko tog istog mosta.

Most im znači i vezu za ponovno otvaranje komunikacije. Stječe se dojam da se i iza izjave “ne znači mi ništa” krije revolt zbog činjenice da most sada zapravo predstavlja granicu, a granica predstavlja još veću udaljenost od njihovog zavičaja.

Razmišljanja o povratku – najčešće izjave:

Razmišljam – bezuvjetno: 4

- obnavlja mi se kuća i namjeravam se vratiti. Optimista sam što se obnove tiče. Obnova je tek počela, ali u zadnja dva mjeseca napravljeno je više nego u prethodnih 6 mjeseci,
- stalno razmišljam o povratku. Nisam legla ili se ustala da nisam o tome razmišljala,
- ono je moje i želim se vratiti,
- razmišljam o povratku ne očekujući puno od drugih.

Razmišljam, ali...: 14

- gradi mi se kuća i mislim se vratiti kad se ostvare uvjeti za život, i onda mi neće biti problem putovati u Slavonski Brod na posao,
- razmišljam o povratku. Ne bih išao među prvima, ali, ako povratak postane masovniji i ja bih se vratio. Za posao bih se snašao i ne bi se plašio života

tamo, ali, naravno, važno bi bilo da u selu postoje osnovni uvjeti života: infrastruktura, škola...,

- vratio bih se kada bi mi obnovili kuću onakvu kakvu sam imao. Od donatora ne mogu prihvatiti samo materijal jer sam ne mogu graditi,
- ja bih se vratila kada bi mi se djeca vratila, ali oni nemaju interesa pa što ću sama tamo. Umrijeću ovdje, iako mi zrak tamo drugačije miriši. O povratku je trebalo govoriti prije sedam ili najmanje 5 godina, mislim da je sada kasno,
- želim se vratiti, ali kada odem u mirovinu,
- ja bih se vratio, ali ne za stalno, išao bih vikendima,

Moram se vratiti: 2

- moram se vratiti tamo jer ovdje nemam gdje živjeti, podstanar sam, plaćam stanarinu, ali bojim se. Osjećao bih se sigurnije kad bi povratak bio masovniji,
- ne bih se nikad vratila da ovdje imam nešto, neka im ono sve tamo, ostala bih ovdje, ali nemam ovdje ništa i moram tamo ići umrijeti.

Ne razmišljam: 10

- povuče me nostalgija za mojim krajem, odem tamo, ali kada vidim sve porušeno i zatrpano smećem poželim da se što prije vratim ovamo,
- ne mislim se odreći svoje zemlje, ali ne mislim se ni vraćati tamo. Teško mi je, u ratu mi je brat poginuo,
- o povratku je trebalo voditi računa prije nekoliko godina. Dobili smo drugu državu, a u Republiku Srpsku se sigurno nećemo vraćati,
- izgradili smo ovdje kuću i djeca su pošla u školu. Sjetimo se često kako nam je bilo, ali vratili se ne bi,
- ne mislim se vratiti. Ovdje smo se navikli, mora se. Sada bi nam bilo teško ispočetka. Ne želim djeci oduzeti miran život, djetinjstvo i školovanje,
- ne razmišljam o povratku, ne bih se mogla tamo vratiti, ne dok je Republika Srpska.

Iz upitnika je vidljivo da se tek 4-ro ispitanika izjasnilo za bezuvjetan povratak u svoje selo, vođeni ljubavlju i nostalgijom prema svom, optimistično gledaju u budućnost i vjeruju u povratak.

Četrnaest intervjuiranih razmišlja o povratku, ali pod uvjetima koji bi morali biti ispunjeni kako bi povratak bio ostvaren. Kao uvjeti spominju se: obnova kuće i stvaranje te zadovoljavanje osnovnih životnih potreba, mogućnost izdavanja radne vize (stanovanje u Novom Selu, a odlazak na posao u Slavonski Brod), masovniji povratak, postojanje: kompletne infrastrukture u selu, škola...)

Neki pak povratak povezuju s njihovim odlaskom u mirovinu, a neki s odlascima u Novo Selo samo vikendom.

Dvoje je izjavilo da će se vratiti jer nemaju drugu alternativu.

Trećina ispitanika izjavila je da o povratku uopće ne razmišlja jer ne mogu prihvatiti postojanje Republike Srpske na tom prostoru.

Sve izjave prožete su osjećajem pripadnosti i težnje ka svome “umrijeću ovdje, iako mi zrak tamo drugačije miriši”, “mene vuče tamo, ne mogu zaboraviti. Tu sam se rodila, to je moje selo, selo mojih roditelj, meni najljepše”, no, može se nazrijeti strah zbog neizvjesnosti i nesigurne budućnosti za djecu: “ Kad sam tamo čini mi se dala bih sve patnje i sve svoje samo da se vratim. Ali kuda s djecom. Strah me za njih.”

Spor povratak – najčešće izjave:

- ljude smeta naziv Republika Srpska, srpski školski program,
- nije razlog to što su se ljudi snašli ovdje, snašli bi se oni i tamo, ali ne mogu prihvatiti činjenicu da žive u Republici Srpskoj,
- Hrvatska je blizu i ljudi su se relativno dobro snašli, izgradili kuće, našli posao, mladi ljudi su se ovdje uklopili i ono tamo im pada u zaborav, veliki broj ljudi je otišao u treće zemlje,
- Hrvati iz Posavine ekonomski su jaki i ovdje u Hrvatskoj. Ne može se od Hrvata očekivati da iz tople sobe odu pod najlon. Narod je to koji se ne zadovoljava s malo,
- prošlo je puno vremena, ljudi koji su najviše čeznuli za povratkom – umiru (stari ljudi),
- da se ranije počelo govoriti o povratku, tamo bi bilo manje uništeno, a ljudi se ne bi toliko snašli ovdje,
- rat je stvorio sirotinju, tamo nema mogućnosti ni za posao ni za život,
- nema pravih ni pravovremenih informacija, sve se svodi na informacije kroz slučajne susrete,
- ima dosta dezinformacija i preuveličavanja (mali incidenti se preuveličavaju),
- bez dvojnog državljanstva nema povratka – neće se ljudi odreći hrvatskog državljanstva,
- bitno pitanje su i hrvatski dokumenti. To je nešto što se između država mora dogovoriti jer se ljudi boje da će morati ostaviti hrvatsko državljanstvo,
- kome vjerovati da ću tamo imati mir i sigurnost, osjećam strah,
- sporo rješavanje pitanja povratka od strane vlade i međunarodne zajednice – ljudi su zbunjeni ne znaju na čemu su,
- što se tiče obnove nema prioriteta,
- ljudi previše očekuju od donatora,
- ne obnavlja se onima koji se stvarno žele vratiti.

Rezultati razmišljanja naših sugovornika o razlozima sporog povratka su:

- ne mogu prihvatiti naziv Rep. Srpska: 20
- snašli se u Rep. Hrvatskoj ili otišli u inozemstvo: 20
- srpski školski program: 12
- prošlo je dosta vremena: 11
- tamo nema mogućnosti za posao: 9
- loša informiranost: 7
- nesigurnost i strah: 6
- ako se vratim oduzet će mi hrvatsko državljanstvo: 5
- nema infrastrukture u selu: 5
- nema doktora: 2

Kao razlozi sporog povratka spominju se i nedovoljna angažiranost ljudi na povratku, ne obnavlja se onima koji se zaista žele vratiti, ljudi previše očekuju od donatora te sporo rješavanje povratka i povrata imovine od strane međunarodne zajednice i vlade.

Prijedlozi koji bi pomogli povratku – najčešće izjave:

- jedinstvena Bosna i Hercegovina i promjena naziva Republika Srpska: 14
- multietnička policija i mješovita vlast (osjećali bi se sigurnije):12
- istovremeno s obnovom kuća treba obnavljati infrastrukturu: 7
- masovniji povratak: 6
- mogućnost dvojnog državljanstva: 3
- prvo se treba obnavljati onima koji ovdje nemaju ništa, a žele se vratiti i živjeti tamo, a ne onima koji ovdje imaju sve: 3
- razmišljati o grupiranju obitelji tako da se obnavlja istovremeno za najmanje 2-3 obitelji iz jednog “sokaka”. Tako bi ljudi bili sigurniji: 1

Još neki pojedinačni prijedlozi:

- “Ljudi trebaju dolaziti na svoja imanja, čistiti i prihvaćati ponude donatora bez uvjeta (npr. ako donator dijeli materijal – prihvatiti materijal)”,
- “Kada tamo odlazimo i kada smo u svom, ne moramo osjećati to kao Republiku Srpsku jer mi smo u svome. To je politička igra. Narod mora znati da se korektnim odnosom na carini, pijaci... počima provoditi odgovarajuće promjene”,
- “Trebamo biti složniji za dobrobit nas i naše djece. Mi odrasli trebamo stvoriti uvjete za djecu. Zajednička nam treba biti obnova našeg sela”.

Daleko najčešće spominjan prijedlog koji bi pomogao povratku uspostava je jedinstvene Bosne i Hercegovine, odnosno promjena naziva Republika Srpska.

Na vrlo visokom mjestu kao prijedlog, uvođenje je multietničke policije te 35 % ispitanika izjavljuje da bi multietnička policija pa i multietnička vlast doprinijele osjećaju sigurnosti povratnika.

Kao jedan od bitnih preduvjeta spominje se i obnova infrastrukture istovremeno s izgradnjom stambenih objekata, organizirani, masovniji povratak te mogućnost zapošljavanja. Ostali prijedlozi vezani su uz postojanje hrvatskog školskog programa, mogućnosti dvojnog državljanstva i davanja prioriteta onima koji nemaju riješeno stambeno pitanje u Republici Hrvatskoj.

Ima i takvih prijedloga koji se odnose na obilazak i raščišćavanje ruševina, bezuvjetno prihvaćanje ponude donatora te da odrasli trebaju biti složni i svojim primjerom i upornošću stvoriti uvjete za povratak mladih.

Problemi sada – najčešće izjave:

- egzistencijalni – “mala su nam primanja”, “ukinuli su nam bosansku mirovinu”, “nemamo zaposlenje, a ni djeca nam ne rade”,
- stambeni – “podstanari smo...”,
- nema problema – “nemamo nekih velikih problema”, “mi smo zadovoljni”,
- nostalgija – “nadam se povratku”,
- osjećaj nepripadnosti i neprihvaćenosti – “osjećam se kao stranac u Republici Hrvatskoj”.

Najčešće spominjani problemi (12) su niska primanja, ukidanje bosanskih mirovina, nezaposlenost, kao i briga za djecu zbog nemogućnosti njihova zapošljavanja.

Tako je egzistencijalni problem ispred problema neriješenog stambenog pitanja (6).

Šest ih je izjavilo da nema problema, a neki kao najveći problem doživljavaju narušeno zdravlje i nostalgiju za svojim krajem te osjećaj neprihvaćenosti i nepripadnosti.

Prijedlozi za rješavanje problema

Pokazuje se da ljudi nemaju konkretnih prijedloga za rješavanje problema i mišljenja su da ne mogu sami utjecati na rješavanje istih. Smatraju da bi se problemi trebali rješavati na višim instancama.

INFORMACIJE

– RAZMIŠLJANJE O MIROVNIM INICIJATIVAMA I

– OSJEĆAJI ZA VRIJEME RAZGOVORA

Na pitanje o tome što misle o mirovnim inicijativama intervjuirani su najčešće odgovarali:

- mirovne inicijative – to je lijepo i dobro, trebalo bi ih biti više,
- mirovne inicijative mogu imati efekta. Naime, onima koji se dvoume oko povratka ti ih razgovori mogu potaknuti na razmišljanje i osnažiti ih,
- mirovne inicijative mogu biti karika u mozaiku povratka,
- jako je dobro što idete u pojedinačne razgovore i treba ići kod malog čovjeka,

Odgovori na pitanje kako su se osjećali za vrijeme razgovora većinom su bili:

- osjećam se bolje nakon ovog razgovora,
- ugodno sam se osjećao za vrijeme razgovora. U ovih 9 godina nitko nije došao da nas pita kako smo, što nam treba, što mislimo i osjećamo (9),
- lijepo mi je bilo i tužno istovremeno sjetiti se svega,
- teško je pričati o tome. Teško se prisjetiti svega,

Ljudi uglavnom pozitivno razmišljaju o mirovnim inicijativama. Što se osjećaja za vrijeme razgovora tiče, uglavnom izjavljuju da su se osjećali dobro i da je ovo prvi puta od kada su izbjegli da ih je netko obišao i pitao kako su. No, bilo je i takvih koje je podsjećanje na još neprežaljeno vrijeme rastužilo.

DISKUSIJA

Slika Novog Sela (dobivena na temelju informacija prije provedenog Programa slušanja) potakla nas je na provođenje Programa slušanja mještana Novog Sela jer to, u prijeratnom periodu, izrazito razvijeno selo općine Bosanski Brod, sa 2994 stanovnika u ratu je razoreno, stanovništvo je izbjeglo, a devet godina poslije povratak je tek u začecima.

Što je razlog tako sporom povratku, kakva su razmišljanja mještana Novog Sela o povratku, kako se osjećaju u Republici Hrvatskoj, kakve probleme imaju i što osjećaju Novoseljani nastanjeni u Slavonskom Brodu željeli smo doznati kroz razgovore s njima.

Nakon 30 obavljenih razgovora sve je postalo znatno jasnije. Sa svim osobama s kojima smo razgovarali uspjeli smo nakon postojanja početnog nepovjerenja izgraditi otvoren i iskren odnos te čuti što ih tišti kako razmišljaju o povratku u bosansku Posavinu, da li su spremni na ponovni zajednički život...

Razmišljanja o povratku

Gotovo svi su izjavili da ne mogu prihvatiti povratak u Republiku Srpsku. Ne mogu prihvatiti nazive Republika Srpska, Srpski Brod, kao ni srpski školski program. To je podatak koji bi trebalo uzeti vrlo ozbiljno. Što je u takvoj situaciji moguće učiniti osim čekati političke promjene?

Od mogućeg treba spomenuti razmišljanja nekih mještana: Citati: "Ljudi trebaju odlaziti tamo, a kada su u svom, ne moraju to osjećati kao Republiku Srpsku jer su u svom. To je politička igra. Narod mora znati da odlascima tamo i korektnim odnosom na carini, pijaci... počima provoditi odgovarajuće promjene."

Kao mogućnost koja bi pomogla donošenju odluka o povratku i osnaživanju onih koji su se odlučili na povratak navodi se organizirano okupljanje i bolja informiranost u čemu bi im mogle pomoći mirovne inicijative.

Povratku bi pomogla i brza i uspješna obnova kuća, infrastrukture, škole... u tom smislu čulo se vrijednih prijedloga mještana koji se odnose na obilazak i raščišćavanje ruševina, složnost i upornost odraslih u zajedničkoj obnovi njihovog sela te bezuvjetno prihvaćanje ponuda donatora (citati: "Ljudi trebaju odlaziti na svoja imanja, čistiti ih i prihvatiti ponude donatora bez uvjeta." "Trebamo biti složniji za dobrobit nas i naše djece i mi odrasli stvoriti uvjete za povratak naše djece.", "Ljudi samo pitaju što se dobiva. Donator daje nešto i mi imamo priliku da to uzmemo ili ostavimo. Tamo se za sada ne može živjeti bez pomoći, ali ljudi se moraju navikavati da egzistiraju sami od svog rada..."),

U tijeku provođenja programa slušanja mještana Novog Sela neki mještani izrazili su sumnju i nedoumice o prioritetima za dodjelu donacija, što može utjecati na povratak. Slušajući čuli smo i obrazloženja o dodijeli donacija: "Prva donacija od 30 kuća planski je rađena i osmišljena tako da u svakom zaseoku bude po koja kuća, kako bi se na povratku lakše odlučili i drugi ljudi iz tog zaseoka. To je metoda oživljavanja sela, a ne povratak pojedinaca. Činjenica da se prvom donacijom popravljaju kuće samo starijima je i zbog toga što oni imaju mirovinu, a s njom i obezbjeđenu egzistenciju. Za starijima dolazit će i djeca ispočetka možda samo u posjetu, ali redovni dolasci preduvjet su povratka." Ovo potvrđuje da mještani nisu dovoljno informirani i potkrepljuje naš prijedlog za organizirano okupljanje i bolju informiranost mještana.

Mogućnost ponovnog zajedničkog života

Što se tiče ponovnog zajedničkog života Hrvata, Srba i Muslimana stavovi intervjuiranih nisu negativni. Većina zajednički život vidi kao moguć, a ekonomiju smatraju glavnim pokretačem ponovnog zajedničkog života i uspostave komunikacije uopće. Citat: "Ekonomija je osnovni pokretač ponovnog zajedničkog života, ako nema posla ljudi su nezadovoljni i isfrustrirani. Uz posao ostvarit će se i komunikacija."

Ostvarena razina komunikacije za sada ukazuje da je komunikacija sa Srbima i Muslimanima površna, susreti prolaze uglavnom korektno i bez problema pa i surađuju zbog posla, ali pri takvim susretima osjeća se jaz nastao tijekom rata.

Izjave kao što su: “Za sada narod komunicira, ali nije dovoljno iskren, boji se, balansira, NAROD treba pobijediti...”; “Kada se sretnemo, pozdravimo se, počnemo pričati, ali ne znaš o čemu bi pričao...”; “Moguć je zajednički život, ali treba raditi na otkrivanju istine.”

Upućuju na potrebu da se o prošlosti i o sadašnjosti progovori u duhu istine. Tek to bi bio početak iskrene komunikacije, a i to je područje na kome bi mogle pomoći mirovne inicijative.

Život u Republici Hrvatskoj – sada

Iako svi imaju hrvatsko državljanstvo i žive u Republici Hrvatskoj devet godina, mnogi u svojim kućama, stanovima, a tek nekolicina još uvijek kao podstanari, većina ih izražava rezervu u pogledu života u Hrvatskoj povezujući je s osjećajem neprihvaćenosti u Slavskom Brodu.

Slavonskobrodska sredina im omogućava kvalitetniji i perspektivniji život nego bivša zavičajna sredina sada u Republici Srpskoj, ali potrebna im je pomoć u lakšem prihvaćanju i navikavanju na običaje i civilizacijske standarde nove sredine, kao pomoć u prevladavanju posljedica stresa od dolaska i života u novoj sredini kao i pomoć u očuvanju, njegovanju i razvijanju vlastitih kulturnih, tradicijskih i povjesnih tekovina.

Mirovni tim u suradnji sa Centrom za kulturu mira i ljudska prava iz Slavnskog Broda te sa Centrom za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka može pokrenuti i provoditi aktivnosti koje bi pomogle poboljšanju života i lakšoj integraciji izbjeglim Hrvatima iz bosanske Posavine koji koriste svoje pravo da se ne vrate, kao i pomoć i osnaživanje onih koji su se ipak odlučili na povratak.

Aktualni problemi i odnos prema njima

Najčešće spominjani problemi su egzistencijalni problemi. Odnose se uglavnom na niska primanja i nemogućnost zapošljavanja.

Prijedloga i sugestija za rješavanja istih nismo čuli jer intervjuirani sugovornici misle da na to ne mogu utjecati.

Mirovni tim bi mogao pomoći snaženju njihove svijesti i zagovaranju aktivnog odnosa prema pozitivnim društvenim inicijativama koje imaju za cilj razvoj civilnog društva i unapređenje kvalitete života, a kroz radionice, publikacije, suradnju s lokalnim vlastima i suradnju s ostalim NVO-ima.

PRIJEDLOZI ZA NASTAVAK AKTIVNOSTI

Gotovo svi intervjuirani rekli su nam da smatraju kako je potrebno razgovarati s ljudima te da su mirovne inicijative dobro došle i da mogu biti karika u mozaiku povratka, ali dodaju kako bi bilo dobro da se ne završe na slušanju već da nakon slušanja uslijede konkretne aktivnosti
Nisu predložili koje bi aktivnosti mogle biti.

Mi želimo ostati u vezi s mještanima Novog Sela i dalje graditi povjerenje i prijateljstvo. Stoga ćemo nastojati pokrenuti i provoditi aktivnosti koje bi pomogle procesu povratka, oporavka i uspostavi ponovnog zajedničkog života onima koji se žele vratiti u Novo Selo te poboljšanju života i lakšoj integraciji onima koji žele ostati živjeti u Republici Hrvatskoj.

Intervjuiranim mještanima Novog Sela podijeliti ćemo izještaje i čuti od njih da li smo ih dobro čuli i razumjeli,

Što bi po našem mišljenju bilo moguće učiniti

→ Kako možemo pomoći i osnažiti one koji su se odlučili za povratak:

1. Organizirati i voditi radionice za žene, djecu i mlade na kojima će se:
 - a) provoditi psihosocijalni programi,
 - b) zagovarati kulturu mira, tolerancije, nenasilja i poštivanja osnovnih ljudskih prava,
 - c) podsticati samopouzdanje,
 - d) zagovarati aktivan odnos prema razvoju civilnog društva i unapređenja kvalitete života,
 - e) podsticati i druge aktivnosti usmjerene na obnovu povjerenja i razvoj trajnog mira.
2. Organizirati javne tribine s temom povratka – zbog bolje informiranosti o povratku.
3. Omogućiti lokalnim liderima i drugim zainteresiranim ljudima iz zajednice edukaciju za stjecanje vještina s kojim bi im rad u zajednici bio lakši i efektivniji.
4. Organizirati predavanja te angažirati tim eksperata koji može održavati predavanja o razvoju malih gospodarstava i gospodarskoj kooperaciji, ali i pružiti pomoć pri izradi i provođenju projekata za razvijanje malih ekonomskih gospodarstava.
5. Uspostaviti suradnju s “Međureligijskim društvom”, IRC-om, NVO-ima izbjegličke populacije (“Katarina Kotromanić”, “Vrata Bosne”, zajednica prognanika...), a u cilju zajedničkog pristupa i pružanja pomoći izbjegličkoj populaciji.
6. Nastaviti suradnju s NVO-om “Zdravo da ste” i uključivati zainteresirane mještane Novog Sela u neke aktivnosti koje će se provoditi u organizaciji “Zdravo da ste” (tečajevi, krojenja, fizerski tečajevi, kompjuterski...).
7. Inicirati lako uočljive akcije za razvoj zajednice (raščišćavanje ruševina, odvoz smeća, sadnja cvijeća...).

→ **Kako pomoći izbjeglicima koji koriste svoje pravo da se ne vrate:**

1. Kroz radionice za žene, mlade, djecu, miješane grupe; kao i kroz seminare, publikacije i manifestacije raditi na:
 - tretmanu posljedica socijalnog stresa od dolaska i života u novoj sredini,
 - lakšem prihvaćanju i navikavanju na običaje, urbanu kulturu i civilizacijske standarde nove sredine,
 - čuvanju, njegovanju i razvijanju vlastitih kulturnih, tradicijskih, povjesnih i religijskih tekovina i standarda (običaja, glazbe, povjesne baštine itd..).
2. Umrežavanjem i suradnjom s NVO-ima izbjegličke populacije kao i suradnjom s drugim slavonsko-brodskim NVO-ima ("Europski klub" – projekt "Različiti a isti"; GONG – izbori, kvalitet funkcioniranja lokalne demokracije; Udruga intelektualaca Matija Mesić), radit ćemo na projektima u interesu izbjegličke populacije.
3. Održavanje povremenih tiskovih konferencija radi prezentacije problema i mobilizacije šire javnosti u cilju rješavanja problema izbjeglih i prognanih.

**MIROVNI TIM
"LICE MIRA"
SLAVONSKI BROD**

Poslijeratna izgradnja mira

- program slušanja -

Kolibe Gornje

svibanj - lipanj 2000.

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek
Centar za kulturu mira i ljudska prava "Lice mira", Slavonski Brod
Županijska 7
Osijek
Tel./fax.: 031 – 206 886

UVOD

Program slušanja Kolibe Gornje dio je projekta Izgradnja demokratskog društva temeljenog na kulturi nenasilja - poslijeratna izgradnja mira u istočnoj Hrvatskoj Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek i Life&Peace Instituta iz Uppsale, Sweden. Provodi ga mirovni tim partnerske organizacije "Lica mira" Slavonski Brod. Početak je prekogranične suradnje Hrvatske i Bosne na poslijeratnoj izgradnji mira u ratom zahvaćenim prostorima.

Osnovno načelo Programa slušanja temelji se na aktivnom nenasilju, na službi slušanja, tj. na nastojanju ljudi da se međusobno približe i suoče s problemima u duhu povjerenja i istine. Kako se slušači odnose prema intervjuiranoj osobi i kao prema dijelu rješenja, ljudi obično budu ohrabreni da navedu moguća rješenja na čijoj bi realizaciji i sami željeli sudjelovati te da se priključe radu na rješavanju tih problema. Metoda je korištena kao osnovna metoda rada mirovnih timova u obnovi života u ratom zahvaćenim područjima istočne Hrvatske (Pakracu, Bilju, Dalju, Vukovaru, Tenji, Popovcu, Berku, Okučanima, Belom Manastiru i više mjesta Baranje). Pokazala se vrlo dobrom u otvaranju komunikacije i izgradnji povjerenja i između mirovnog tima i mještana i među ratom podijeljenim stanovništvom, u proradi traume i u osnaživanju ljudi da se uključe u aktivnosti obnove zajednice. OSCE je počeo pozivati mirovne timove u mjesta s visokim rizikom od izbijanja nasilja da provode ovaj program.

Na provođenje programa slušanja u Kolibama Gornjim u Republici Srpskoj odlučujemo se iz nekoliko razloga. Kolibe Gornje su, prema saznanjima koje smo imali, relativno uspješan model povratka i obnove zajednice i života na ratom zahvaćenom prostoru. Željeli smo iz tog primjera naučiti i ta saznanja podijeliti s drugima koji prolaze slična iskustva ili se na njih pripremaju (istražiti razinu kontakata, osjećaja osobne i grupne sigurnosti i solidarnosti, načine vođenja zajednice, donošenja odluka i rješavanja mikro sukoba u zajednici). Ujedno željeli smo Programom slušanja doprinijeti i boljitku mještana Koliba Gornjih i njihovim susjedima u Zborištu i Unki - da osvijeste svoja postignuća i time se ohrabre za ustrajnost u kreativnom i suradničkom odnošenju s problemima s kojima se trenutno susreću.

PRIPREME ZA DJELOVANJE MIROVNOG TIMA

Pripreme su sadržavale edukaciju slušača: po dvije dvodnevne radionice o programu slušanja te radionica i mentorstvo za formiranje i jačanje tima kao i kreiranje detaljnog plana rada i upitnika.

Također, provedena je ozbiljna priprema društvene podloge za Projekt slušanja u Kolibama Gornjim. Ostvarena je kroz kontakte s liderima sela, potpredsjednikom zajednice prognanika Šerifom Isakovićem, predsjednikom Izvršnog odbora Skupštine Opštine Srpski Brod Milovanom Čerekom te neslužbenim posjetima selu.

Dogovoreno je da će se prvo provesti Program slušanja u Kolibama Gornjim, muslimanskom povratničkom mjestu a zatim u susjednim selima Unki i Zborištu koje nastanjuje pretežno srpsko stanovništvo.

CILJEVI PROGRAMA SLUŠANJA – KOLIBE GORNJE

- istražiti pozitivne pouke njihovog iskustva povratka,
- utvrditi kakva je komunikacija sa susjedima iz okolnih sela,
- istražiti stav mještana o povratku Hrvata,
- istražiti postoje li zajednički interesi sa susjednim selima,
- istražiti kako doživljavaju mirovnu inicijativu.

UPITNIK

Upitnik se sastoji od 28 pitanja, podijeljenih u 7 specifičnih cjelina:

- prije rata,
- početak rata,
- izbjeglištvo,
- povratak,
- međuljudski odnosi,
- povratak u Kolibe Donje,
- tekući problemi.

PROVOĐENJE INTERVJUA

U prvo slušanje, 05. 06. 2000. išlo je osam slušača (4 para) – tri iskusna slušača iz Centra za mir, Osijek te naš peteročlani tim. Premda je prvo slušanje prošlo korektno, tim je zaključio da smo svojom brojnošću unijeli nemir u selo pa smo u sljedeća slušanja išle same, po dva para.

Išle smo od kuće do kuće bez prethodne najave. Planirano je obilaženje 40 obitelji – po jednu osobu iz svake obitelji. Od toga je provedeno 36 individualnih te 1 zajednički intervju s grupom od 15 mladih Kolibaraca. Jedna je osoba odbila intervju, ali joj je poslije bilo žao i odazvala se sastanku s mladima.

Dužina intervjuja bila je u prosjeku 2-3 sata, što govori o potrebi ljudi da budu slušani. Svi su bili zadovoljni i načinom na koji je razgovor vođen, jasnoćom ciljeva ("Drago mi je da smo porazgovarali o našim problemima bez pružanja lažne nade. Do sada su mnogi dolazili, obećavali a nisu ispunili obećanja"), interesom za njih i samom mogućnošću da govore i budu slušani. Većina misli da bi trebalo razgovarati i s drugim članovima zajednice i sa ljudima iz susjednih sela.

Slušači su prilikom programa slušanja suosjećali s intervjuiranimima, što je na njih djelovalo stresno, u tijeku je ostvarivanje kontakta i zakazivanje termina za stručnu pomoć timu od strane psihologa.

OBRADA PODATAKA

Obrađeni su i klasificirani tipični odgovori vezani uz ključne teme: prije rata, početak rata, izbjeglištvo, povratak, međuljudski odnosi (u selu i sa susjednim selima), povratak Hrvata u Bos. Posavinu, tekući problemi.

SLIKA KOLIBA GORNJIH

Kolibe Gornje smještene su na području sadašnje Republike Srpske, Opštine Srpski Brod, a do rata su pripadale BiH, tj. Općini Bosanski Brod. Do rata u selu su bila 403 domaćinstva, od toga 340 muslimanskih, 59 hrvatskih i 4 srpska.

Selo je bilo razvijeno; u selu je bilo 403 domaćinstva, ambulanta, stomatološka ordinacija, pošta, banka, škola – Centralna škola za 3 okolna sela, pekara (mlin), telefonska centrala, frizerski salon, brojne trgovine, džamiju, dom MZ, sportski klub, uličnu rasvjetu, redovite autobusne linije, razvijenu poljoprivredu i stočarstvo i iz svake je obitelji barem jedan član radio u društvenom sektoru.

Bili su prisutni suživot i dobrosusjedski odnosi, ali je uočen mali postotak miješanih brakova.

Većina žena, djece i starijih osoba izbjeglo je u Hrvatsku 16. travnja 1992. kada je počeo prvi oružani sukob s JA. Muškarci su ostali zbog radnih i vojnih obaveza do 06. listopada 1992.

Tijekom rata i poratnog perioda selo je bilo potpuno uništeno (nije ostala ni jedna čitava zgrada).

Povratak u Kolibe Gornje počeo je pojedinačnim dolascima 1998. god., a svodio se na raščišćavanje ruševina, kontaktiranje s mjesnim vlastima, susjednim srpskim selima i budućim donatorima.

Danas u Kolibama živi 125 obitelji. Završene su 93 kuće – većinu kuća su obnovili donatori, a neke kuće su obnovljene privatno.

Podneseno je još 120 zahtjeva za obnovu, 75 obitelji ima riješenu dokumentaciju – osobne dokumente, prijavu.

Uz pomoć donatora obnovljena je škola, voda, struja, djelomično stočni fond (dobili su 8 krava, 27 ovaca, 170 kokoši nesilica, 1700 pilića), djelomično su obnovljeni i poljoprivredni resursi (12 plastenika, 13 moto-kultivatora, 2 priključka za traktore – za proljetnu i jesenju sjetvu).

Uočeno je da se uglavnom vratila starija populacija, ali se očekuje i povratak mlađih obitelji s djecom.

PRIKAZ REZULTATA INTERVJUIRANJA

Intervjuirano je 36 osoba iz 35 obitelji s ukupno 111 ukućana.

Od 36 intervjuiranih je 30 povratnika, a 6 onih koji se planiraju vratiti, koji su u fazi pripreme za povratak. Svi namjeravaju ostati u selu, a neki očekuju povratak i drugih članova svojih obitelji.

KAKO SE ŽIVJELO PRIJE RATA – najčešće izjave

- lijepo se živjelo; nije se pitalo tko je tko; svi smo se dobro slagali; nitko nikome nije smetao; bili smo kao braća i sestre;
- Kolibe su bile razvijeno selo; kao mali gradić; sve smo imali: ambulantu, poštu, banku, školu...
- Bio zaposlen; dobra plaća; zadovoljan životom; kuća bila puna svega; poljoprivreda razvijena, štale pune stoke;
- Ni prije rata mi se ovdje nije sviđalo, bilo je zavisti (jedna osoba izjavila).

Razdoblje prije rata povratnici opisuju uglavnom vrlo pozitivno - od stupnja razvoja sela i gospodarstva do međuljudskih odnosa. Tek jedna osoba izjavljuje da je i tada bilo zavisti.

POČETAK RATA – najčešće izjave

- radije ne pričam o tome – teško mi je,
- bili smo u selu kad je počeo napad – skriveni u podrumima,
- grupno napuštanje sela i prelazak preko mosta i čamcem u RH,
- vojska je ušla u selo, ne zna se točno tko je što radio,
- politika je kriva za sve,
- rat dočekao u uniformi.

Ispitanici nisu pokazali volju puno govoriti o početku rata u mjestu. O razlozima takve reakcije neki direktno kažu da im je još suviše teško o tome govoriti, neki su zauzeli distancu ("za sve je kriva politika"), ostali kratko opisuju događaje vezane za prvi napad i grupno napuštanje sela kao vrlo traumatično iskustvo. Bivši vojnici tek navode činjenicu da su rat dočekali u uniformi ne ulazeći u detalje ratnog iskustva.

IZBJEGLIŠTVO

U izbjeglištvu su najčešće bili u Hrvatskoj, Njemačkoj, Češkoj i u Federaciji. Tijekom razgovora nije se razdoblje izbjeglištva puno komentiralo.

POVRATAK – najčešće izjave

- uvijek smo se planirali vratiti u svoje Kolibe; od prvog dana napuštanja sela nisam gubio nadu u povratak; živio za povratak; ovo je moje i ničije više; tu je i zrak drugačiji; s nama su se i ptice vratile; jedino se ovdje osjećam čovjekom – na svim ostalim mjestima sam samo izbjeglica ili prognanik; dolazili, raščišćavali i spavali pod najlonima u intervalima od po 7 dana,
- Ivo Križanović, Kolibe Donje; Senad Mašić, Sarajevo – zaslužni za povratak.

Kod intervjuiranih osoba snažno dominiraju osjećaji pripadnosti ovom kraju. Iz tog stava proizlazi velika osobna motiviranost za povratak i život u selu te osjećaj ispunjenja i ponosa po povratku. Također, postoji svijest o posebnoj ulozi pojedinaca pri organiziranju i motiviranju ljudi za povratak.

MEĐULJUDSKI ODNOSI U SELU – najčešće izjave

Dobri: 15

- dobri,
- tko se prije rata slagao u selu, slaže se i sad,
- dobri, nemam drugog kontakta osim kada mi ljudi dođu u kuću (nepokretna osoba – dolaze često i posjećuju me).

Narušeni: 16

- u samom selu postoji netrpeljivost, zavist,
- loši odnosi, oni koji nemaju zavidni su onima koji imaju, pomažu se samo oni koji imaju novac i nekog na položaju,
- narušeni odnosi unutar sela, ljudi nisu zadovoljni raspodjelom donacije, ima lista prioriteta, ali se ne poštuje,
- poremećeni jer se sve rješava po rodbinskim vezama,
- zategnuti.
- međuljudski odnosi u selu su nastali zbog specifičnog mentaliteta, ljudi prave probleme tamo gdje ih nema,
- kad bi se narod više bavio poslom, onda bi se problemi brže prevladali.

Suzdržani: 5

Gotovo pola ispitanika navodi da u selu postoje narušeni međuljudski odnosi. Uglavnom ih definiraju s dvije oprečne pozicije - ili kao zavist (mentalitet ljudi) ili kao nezadovoljstvo kriterijima i načinom donošenja odluka o raspodjeli donacija za obnovu - jedni druge ne čuju.

MEĐULJUDSKI ODNOSI SA SUSJEDNIM SELIMA – najčešće izjave

Dobri: 22

- sa svima super; imam kontakte s bivšim kolegama s posla,
- s kim smo imali kontakte prije rata imamo i sada,
- korektni odnosi,
- izvrsni kontakti sa Srbima; problemi koji su bili nisu vrijedni spomena (verbalne prirode),
- slažemo se dobro, ne mogu se potužiti,
- bili su dobri i ostali su dobri, politika je glavni krivac.

Uglavnom dobri: 8

- ne mogu zaboraviti, ali mogu živjeti s tim,
- nema dobrog kontakta, iako kontakta ima – Srbi su nam orali zemlju za prvu sjetvu,
- lakše je komunicirati s domaćim Srbima, novo pridošli su ekstremniji,
- nema govora o politici, možemo sjesti i popiti piće, ali o politici nema priče,
- nemamo problema, kontaktiramo, ali ne pričamo o ratu,
- svode se na slučajne susrete koji su uglavnom srdačni,

- uglavnom dobri, iako ima onih koji kažu da me ne poznaju, a nekada su me poznavali,
- međusobno se pomažemo jer moramo tako.

Podnošljivi: 2

- slabo kontaktiramo, ali pozdravljam se sa svakim mnogi ne žele da žive s Muslimanima, treba vremena (1 odgovor),
- loši, ne vjerovati Srbima, iako ne zamjeram svima, neki se još uvijek ponašaju kao da rat još uvijek traje. Ekstremniji su novo pridošli Srbi (jedan odgovor).

Neizjašnjeni: 4

Četiri osobe od svih intervjuiranih nije komentiralo odnose sa susjedima Srbima iz Unke i Zborišta. Nije bilo isključivih izjava - najteža je bila "Ne mogu zaboraviti ali mogu živjeti s tim" i "Bude verbalnih incidenata". Nekoliko ih ukazuju na njihovo još uvijek prisutno nepovjerenje prema Srbima, a nekoliko na osjećaj neprihvaćenosti od strane Srba (naročito novonaseljenih). Većina odgovora ukazuje na obnovljene kontakte od razine uljudnosti (pozdravljamo se sa svima) do međusobnog pomaganja i razmjene pri obradi zemlje (uobičajeni način života u ruralnim zajednicama). Nema izjava o obnovljenim osobnim prijateljstvima. Uz intenzivnije druženje (mimo posla, uz piće) obavezna je i izjava da se o politici i o ratu ne razgovara.

Mladi, međutim, održavaju kontakte, družu se, organiziraju zajedničke sportske aktivnosti. Pri tome mladi iz Unke i Zborišta dolaze u Kolibe Gornje dok, za sada, nije uobičajeno da mladi iz Koliba Gornjih odlaze u susjedna sela.

SIGURNOST U SELU – najčešće izjave:

Sigurno: 30

- osjećam se sigurno: 22
- nitko me ne dira: 1
- ne bojim se jer nisam nikome ništa skrivila: 1
- ne bojim se: 1
- policija je veoma korektna: 4
- sada već imamo i "svoja" dva čovjeka u policiji i to nam puno znači: 1

Na pitanje - "osjećate li se sigurno" – dobili smo i jedan ovakav odgovor:

- što se tiče bezbjednosti, nema nikakvih problema, nema straha, ekonomski – potpuna nesigurnost: 1

Nesigurno: 10

- u njivama ima mina: 4
- selo je puno zmija: 3
- bojim se sukoba u selu zbog "nepravedne raspodjele donacija": 1
- čovjek se nikada ne može osjećati potpuno sigurno: 1
 - mi se ponašamo prema situaciji: 1

Većina, 30 od ispitanih 36 osoba osjeća se dovoljno sigurno u selu. Postojeću nesigurnost ne veže se za potencijalnu mogućnost eskalacije međuetničkog sukoba ili rata, pa niti pojedinačnih osveta - više kao uvijek prisutna mogućnost prerastanja pojedinačnih napetosti u nasilan incident (uključujući mogućnost sukoba unutar sela). Policija pridonosi osjećaju sigurnosti. I model

samoobrane kao važan faktor na kome se gradi osjećaj sigurnosti je još prisutan kod pojedinaca. Najveću razinu nesigurnosti ljudi osjećaju radi straha od mina i zmija otrovnica i zbog potpune ekonomske neizvjesnosti.

TEKUĆI PROBLEMI – najčešći:

- životna egzistencija, nezaposlenost, novac: 26
- zdravstvena zaštita, liječnik, ambulanta: 18
- krov nad glavom, kuća: 11
- škola: 9
 - školski program (potreba za zajedničkim jedinstvenim školskim programom): 4
- dokumenti, pravna pomoć: 9
- nedostatak stambenih donacija: 6
- previše čvrste familijarne veze u selu – neravnomjerna podjela donacija: 3
- spor povratak ljudi u okolna sela: 2
- više se vraćaju stariji ljudi: 1
- međuljudski odnosi u selu: 1
- nema problema: 1

Izrazito najveći i najčešće spominjani problemi u selu su loš ekonomski položaj, egzistencijalna nesigurnost i nezaposlenost (26). Zatim su problemi vezani uz poboljšanje života u selu kao što su zdravstvena zaštita, liječnik i ambulanta, stambeno pitanje, škola. Iskazana je briga oko školskog programa i potreba za primjenom jedinstvenog školskog programa. Veliki postotak, 25% od ispitanih, nema riješene dokumente i trebaju pravnu pomoć.

Treba uočiti da se problemima međuljudskih odnosa ne daje velika važnost - oni su na vrlo niskom mjestu na ljestvici aktualnih problema u selu (iako je gotovo pola ispitanika ranije izjavilo da su odnosi poremećeni).

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJE ŽIVOTA – najčešće izjave:

Aktivnosti za žene i djecu:

- organizirati tečajeve za žene (šivanje, za frizere, štrikanje, heklanje...),
- igraonice za djecu; zajedničko druženje majki s djecom,
- potrebna zajednička prostorija u kojoj bi se sve predložene aktivnosti mogle održavati.

Aktivnosti za mlade:

- treba i dalje djelovati na povratku mladih,
- organizirati omladinu (kao omladinsku organizaciju),
- obnoviti dom za mlade i na taj način im osigurati djelovanje,
- dati inicijativu mladima,
- obnoviti nogometni klub zbog druženja i pomirenja,
- organizirati radionice za mlade.

Oživljavanje poljoprivrede i stočarstva:

- treba oživjeti poljoprivredu i stočarstvo,
- obogatiti stočni fond (realne mogućnosti su da se ovdje odgoji stočni fond), a na to se veže potreba za poljoprivredom i njenim proizvodima, mljekarom za otkup mlijeka.

Prijedlog za zajedničke aktivnosti u selu:

- zajednički uzgajati cvijeće, jagode, šampinjone,
- zajednički raditi na akcijama uređenja zajedničkih prostorija: igralište, svlačionice za sportski klub - ako bi našli donatora koji bi nam osigurao materijal za obnovu istih prostorija,
- da donatori zaposle naše ljude na obnovi jer imamo puno raznih zanatlija u selu.

Ostalo:

- treba apelirati na povratku obrazovanih ljudi koji su prije rata bili na važnim pozicijama, tj., važni u privredi i koji svojim iskustvom i autoritetom mogu pokrenuti privredu i poljoprivredu,
- ostvariti kontakte s tekstilnim tvornicama zbog eventualne mogućnosti zapošljavanja naših žena,
- uklanjanje mina s njiva,
- da se u školama održavaju predavanja "protiv mržnje".

Dobiveno je vrlo interesantnih prijedloga za poboljšanje života u mjestu: organiziranje različitih aktivnosti za žene, mlade i djecu; oživljavanje poljoprivrede i stočarstva; zajedničke aktivnosti na razvoju sela (od zajedničkog uzgajanja cvijeća ili gljiva do solidarne izgradnje društvenog doma); angažman mještana različitih zanata u obnovi; istražiti mogućnost upošljavanja žena u tekstilnoj industriji; uklanjanje mina; motiviranje povratka mlađih i obrazovanih; uvođenje u škole predavanja protiv mržnje

ZAJEDNIČKI INTERESI (najčešće uočeni):

- ambulanta: 13
- škola: 12
- trgovina: 5
- poljoprivredna zajednica: 4
- krčenje putova: 3
- igralište (nogometni klub): 2
- dom: 2
- "Treba vratiti što više mladih, oni će se povezati i naći zajedničke interese s mladima iz drugih mjesta": 1

Od najvećeg zajedničkog interesa sada vide izgradnju ambulante, otvaranje škole, trgovine i poljoprivredne zajednice. Interes za uključivanje u radionički tip rada u mjestu pokazalo je deset osoba (28 %).

Da zajednički interesi između susjednih sela, već postoje pokazuju 3 već odrađena projekta, koje je odradio miješani Izvršni odbor (2 čovjeka iz Zborišta, 2 s Unke i 2 iz Koliba):

- projekt gnojiva,
- projekt plaže na Ukrini,
- projekt dječje igralište.

U pripremi su i dva nova:

- projekt odvodnih voda,
- projekt ambulanta.

O POVRATKU HRVATA U KOLIBE DONJE

Izjave su uglavnom pozitivne i dobronamjerne, a najčešće su:

- Hrvati se trebaju vratiti, treba osnovati zajedničku vlast,
- želimo i radujemo se povratku Hrvata, rado bi im pomogli u povratku,
- bilo bi puno ljepše da se vrate,
- jedva čekam da se vrate. Trebaju doći ovdje da vide kako mi živimo,
- volio bih da se vrate u što većem broju jer bi onda i nama bilo lakše,
- želim da se svi vrate da se sve ponovno izgradi,
- nema ovdje života dok se ne vrati svatko svojoj kući,
- ne trebaju nam Kolibe s 10 kuća, ali ne trebaju nam ni čitave Kolibe ako nisu čitavi i Unka i Zborište, K. D...
- Hrvati očekuju crvene tepihe i ključ u ruke. Svi rade protiv povratka,
- tko želi da se vrati, želim da mu se to i ostvari, a ako ne želi neka mu bude dobro tamo gdje je.

Dolazak Hrvata u Kolibe Donje je od većine ispitanih mještana dobrodošao i u njemu vide mogućnost prosperiteta cijelog kraja i veću sigurnost. Također, ne zaboravlja se spomenuti da je za opće dobro potreban uravnotežen razvoj svih mjesta uključujući Unku i Zborište (" Ne trebaju nam Kolibe s 10 kuća, ali ne trebaju nam ni čitave Kolibe ako nisu čitavi i Unka i Zborište... "). Ima kritičkih izjava o nedostatku volje od strane Hrvata da se vrate, poziva da ih obidu, vide i nauče iz njihovog iskustva te iskaza spremnosti za pomoć povratnicima.

PREPREKE POVRATKU HRVATA U KOLIBE DONJE – najčešće izjave

“Imaju rezervnu državu”:

- većina ih se skućila u Hrvatskoj pa će tamo i ostati: 6
- Hrvatska im pruža bolje izgleda za budućnost: 1
- snašli su se u svojoj “rezervnoj državi”: 2
- svi imaju kuće i dokumente u Hrvatskoj: 2

Strah i dezinformiranost:

- neki se možda boje: 2
- samo strah: 2
- neprihvatanje Srpskog entiteta: 2
- nisu dobro informirani, a možda ni dovoljno zainteresirani: 1
- nisu dovoljno informirani ili nemaju prave informacije: 3

Ostale prepreke:

- nedostatak novca za popravak kuća: 1
- nema sredstava za život: 1
- svećenik Miro kaže da nije vrijeme da se Hrvati vraćaju: 2
- svaki povratak je težak: 1
- politika je prepreka: 1
- političke struje unutar njih samih: 1
- Hrvati koji rade za novac odgovaraju ljude od povratka jer, ako se većina vrati oni gube svoje sadašnje funkcije: 1

Nema prepreka:

- ne vidim prepreke: 2
- nemaju se čega bojati: 1

Prepreke za povratak Hrvata kako ih vide intervjuirani povratnici iz Kolibe Gornjih su veća mogućnost odabira ("Imaju rezervnu državu; dobro su se skućili u Hrvatskoj), neinformiranost, strah, kontroliranost od vlastitog političkog vodstva i neprihvatanje političkih prilika u Republici Srpskoj.

PRIJEDLOZI POVRATKU HRVATA – najčešće izjave:

- ne treba očekivati masovni povratak, treba krenuti,
- treba ljudima dati prave informacije,
- trebaju dolaziti i raščićavati oko svojih kuća,
- da se vrati svećenik Miro, vratila bi se većina ljudi,
- treba im dati više informacija,
- trebaju se zasukati rukavi i sami raditi, ako si sami ne pomognemo neće nam nitko pomoći,
- trebaju se bolje organizirati,
- treba imati želju za povratkom.

Najvažniji prijedlozi koji mogu pomoći povratku Hrvata u Kolibe Donje su : poticanje želje za povratkom (pojedinačno, od strane vodstva i svećenika), više informacija, posjete i raščićavanje ruševina. Naglašavaju da njihovo iskustvo uči da se ne treba očekivati masovan povratak, da težina i izazov povratka leži na osobnom odabiru i naporu.

KOMENTARI – DISKUSIJA

Nama vrlo važno i poticajno iskustvo provođenja programa slušanja u Kolibama Gornjim je susretljivost i otvorenost mještana, lokalne i općinske uprave, policije i carinskih službenika.

Slika o Kolibama Gornjim (dobivena na temelju informacija iz neslužbenih posjeta selu prije programa slušanja), izgledala je vrlo poticajno: izbjeglice koje su se samoinicijativno odlučile na povratak i ponovno grade zajednicu i odnose sa susjednim (srpskim) selima koji mogu poslužiti za dobar primjer drugima.

Nakon provedenog programa slušanja ta se slika nije bitno izmijenila nego je postala još jasnija, mogu se bolje prepoznati ključni elementi koji tome pridonose. Dobiveno je niz informacija o tome što seljani vide kao prioritet i na čemu bi voljeli i sami raditi. Na osnovu toga mogu se dati neke opće preporuke te neke specifične za Kolibe Gornje.

USPJEŠNOST POVRATKA ili NAUČENE LEKCIJE

Uspješnost povratničke zajednice Muslimana u Kolibe Gornje u Republici Srpskoj šest godina nakon ratnog sukoba i potpunog uništenja sela može se povezati s:

- autentičnom osobnom motiviranosti i odlučnosti za povratkom;
- postojanjem vodstva u selu koje je povratak vidjelo kao osobno ali i kao zajedničko dobro i zajednički cilj za mještane Koliba Gornjih;
- građenjem strategije u odnosu na zajednički cilj - postavljanje kriterija za obnovu i poticaje na osnovu spremnosti osobnog ulaganja u povratak (prvo posjeti a zatim povratak u još neobnovljene objekte);
- oslanjanjem na pomoć od međunarodne zajednice preko vlastitih kontakata - civilna inicijativa i organi mjesne samouprave (ne preko državnih institucija ili "krovne" povratničke organizacije);
- građenjem sigurnosti na temeljima suradnje i razmjene sa susjednim srpskim selima i lokalnom vlašću (a ne na insistiranju na pravima i zaštiti) - model građenja zajedničke sigurnosti i razvoja. Vjerojatno je to razlogom da većina ispitanih mještana ima osjećaj dostatne sigurnosti u mjestu čime je bitno umanjena najčešća prepreka povratku.

OSTVARENA RAZINA KOMUNIKACIJE

Takav pristup rezultirao je vrlo dobrom komunikacijom i suradnjom na razini vodstva sela s lokalnom upravom, s upravom susjednih sela i međunarodnom zajednicom.

Nadalje, većina odgovora ukazuje i na obnovljene ljudske kontakte - od razine uljudnosti (pozdravljamo se sa svima) do međusobnog pomaganja i razmjene u obradi zemlje (uobičajeni i nužan način života u ruralnim zajednicama). Ipak, iako se mladi počinju družiti, stara prijateljstva uglavnom nisu obnovljena. Još se ne razgovara o zajedničkom ratnom iskustvu proživljenom na različitim stranama niti o aktualnoj politici - povjerenje nije potpuno obnovljeno. Nepovjerenje postoji između novodoseljenih Srba i Muslimana povratnika.

RATNA TRAUMA

Nema izrazite potrebe ni volje za sjećanjem na ratni period. To može ukazivati na proces oporavka ali i na potisnutu još neprerađenu traumu. Ostaje pitanje koliko otvoreni i suradnički način odnošenja sa zajednicom koja je bila "neprijateljska" pomaže u procesu cijeljenja ratnih trauma ili, nasuprot tome vodi u, za preživljavanje nužno, potiskivanje traumatičnog iskustva?

AKTUALNI PROBLEMI

Izrazito najveći i najčešće spominjani problemi u selu su loš ekonomski položaj, egzistencijalna nesigurnost i nezaposlenost (26). Zatim su problemi vezani uz poboljšanje života u selu kao što su zdravstvena zaštita, liječnik i ambulanta, stambeno pitanje, škola. Iskazana je briga oko školskog programa i potreba za primjenom jedinstvenog školskog programa. Veliki postotak, 25% od ispitanih, nema riješene dokumente i trebaju pravnu pomoć. Ozbiljan problem sela je strah od mina i zmija otrovnica.

Treba uočiti da se problemima međuljudskih odnosa ne daje velika važnost - oni su na niskom mjestu na ljestvici aktualnih problema u selu (iako je gotovo pola ispitanika ranije izjavilo da su odnosi poremećeni).

ODNOŠENJE PREMA AKTUALNIM PROBLEMIMA

Iznenadio nas je broj, raznolikost i kreativnost sugestija kako poboljšati kvalitetu življenja u selu koje su mještani dali. Očito da su zainteresirani i žele biti uključeni u promišljanja i u aktivnosti izgradnje zajednice. Na tome je važno graditi, proučiti sugestije te ih koristiti pri planiranju aktivnosti i za uključivanje što većeg broja mještana.

Zajednički interesi i projekti sa susjednim srpskim selima postoje i na njima se ozbiljno radi.

Iz zajedničkog intervjua s grupom mladih utvrđeno je da u selu trenutno ima između 25 i 30 mladih (17 - 25 god.), ali očekuje se povratak još mladih. Svi su zainteresirani za organizirano djelovanje i aktivan rad. Imaju jako dobre kontakte s mladima iz Zborišta (igraju nogomet, slušaju glazbu). Voljeli bi da se vrate i mladi Hrvati.

UNUTARNJI SUKOBI

Iako im se ne pridaje prevelika važnost, gotovo pola ispitanika navodi da u selu postoje narušeni međuljudski odnosi. Da je sukob stvaran ukazuje činjenica da se odnosi u mjestu tumače na dva potpuno oprečna načina: ili kao zavist ili kao nezadovoljstvo kriterijima i načinom donošenja odluka o raspodjeli donacija za obnovu. Jedna grupacija ne čuje drugu.

Pojava sukoba u zajednici koja se razvija, kao i u svakoj zajednici, je normalna pojava. Važno je kako se upravlja sukobima, kako ih se i da li ih se rješava. To može biti jedan od ključnih momenata u razvoju Koliba Gornjih.

STAV PREMA POVRATKU U KOLIBE DONJE

Poticaj za povratak u Kolibe Donje daju povratnici u Kolibe Gornje svojim primjerom. Spremni su pomoći povratnicima u Kolibe Donje. Povratak vide u svjetlu zajedničkog interesa za razvojem cijelog kraja uključujući sva okolna mjesta.

PREPORUKE I SMJERNICE ZA DALJNI RAD

Kako je jedan od osnovnih ciljeva provođenja Programa slušanja bio učiti iz pozitivnog iskustva povratka Muslimana u Kolibe Gornje, naučene lekcije koristit ćemo u mirovnom radu i podijeliti to iskustvo s drugima u Hrvatskoj (prvenstveno s mještanima Koliba Donjih), Bosni i Hercegovini, Kosovu i u drugim kriznim područjima u svijetu. Prije toga zamolit ćemo mještane Koliba Gornjih da pročitaju ovaj izvještaj i daju nam svoje komentare - važno nam je znati da li smo ih dobro čuli i razumjeli.

Nadamo se, također, da će podaci koje smo dobili biti od koristi mještanima Koliba Gornjih u planiranju daljeg razvoja sela i odnosa u njihovoj zajednici.

Nadalje, nastavit ćemo program slušanja u Unki i Zborištu, okolnim srpskim selima. Saznanja iz slušanja povratnika u Kolibe Gornje koristi će nam u kreiranju pitanja. Jedan od naglasaka koji je proizašao iz obavljenog slušanja bit će slušanje raseljenih obitelji i njihovih problema, kontakti, budućnost kraja i mladih.

PRIJEDLOZI ZA NASTAVAK AKTIVNOSTI

Mirovni radnici "Lica mira" osjećaju moralnu odgovornost prema mještanima Koliba Gornjih s kojima su tijekom slušanja uspostavili vrlo dobre kontakte. U skladu sa svojim mogućnostima nastojat će podržati mještane u pokretanju mogućih aktivnosti na poboljšanju i izgradnji zajednice na koje su ukazali sami mještani. Iz analize PS pokazalo se nekoliko mogućih aktivnosti:

1. Tim je voljan voditi radionice za djecu jer je iz dobivenih informacija vidljivo da je u Kolibama Gornjim trenutno 40-ero djece školske dobi (od 1. do 4. razreda).
2. Organizirati i voditi radionice za žene – štrikanje, heklanje, druženje otvaranje komunikacije.
3. Rad s mladima i oživljavanje kulturnog života zajednice -uključivanje zainteresiranih mladih u radionice i izvan Koliba Gornjih. Dvoje mladih učesnici su kampa mladih "Sadnice mira" u Vukovaru od 01. – 10. 07. 2000. god.
4. Pokušat ćemo također povezati zainteresirane mještane s mirovnim organizacijama koje već djeluju u Republici Srpskoj, odnosno Bosni i Hercegovini. Za suradnju je zainteresirana organizacija "Zdravo da ste" iz Srpskog Broda.
5. Eventualno pronaći organizaciju ili informaciju o organizaciji koja daje pravnu pomoć za one mještane koji još nemaju riješene dokumente.
6. Što se tiče poteškoća sela vezanim na unutrašnje odnose i komunikaciju koja je nastala radi naglog razvoja sela u mogućnosti smo ponuditi seminar o zajedničkom planiranju i upravljanju te poboljšavanju protoka informacija u selu.
7. Usmjeravat ćemo organizacije koje se bave obnovom i održavanjem male privrede u Kolibe Gornje.

Izvještaj priredile:

**ZDRAVKA MATEJ, BILJANA LJUBOVIĆ, SANJA TOMIĆ
MARIJA LOVAKOVIĆ I ŽELJKA VALJETIĆ**

U Slavonskom Brodu, 4. srpnja 2000.

Poslijeratna izgradnja mira

- program slušanja -

Zborište

srpanj – kolovoz 2000.

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek
Centar za kulturu mira i ljudska prava "Lice mira", Slavonski rod
Županijska 7
Osijek
Tel./fax.: 031/206 - 886

UVOD

Nastavak provođenja Programa slušanja nakon Koliba Gornjih i u Zborištu dio je projekta Izgradnja demokratskog društva temeljenog na kulturi nenasilja – poslijeratna izgradnja mira Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek i Life & Peace (Život i mir) Instituta iz Uppsale - Sweden.

Provodi ga mirovni tim partnerske organizacije “Lice mira” iz Slavenskog Broda. Početak je prekogranične suradnje na poslijeratnoj izgradnji mira.

Osnovno načelo Programa slušanja temelji se na slušanju ljudi i nastojanju da se ljudi međusobno približe i suoče s problemima u duhu povjerenja i istine te da ih se ohrabri da navedu moguća rješenja u čijoj bi realizaciji i sami željeli sudjelovati. Do sada se “Program slušanja” kao metoda pokazao vrlo dobrim u otvaranju komunikacije i izgradnji povjerenja, u proradi traume i u osnaživanju ljudi da se uključe u aktivnosti obnove zajednice.

Nakon što smo čuli iskustvo, postignuća i poteškoće mještana Koliba Gornjih, željeli smo čuti kako su proživjeli rat i kako sada žive mještani Zborišta. Spremnost mirovnih aktivista iz Hrvatske da čuju, razumiju i prenesu njihovu stranu priče, mali je, ali iskren doprinos obnovi povjerenja. Osim toga, iz ranijih iskustava znamo da program slušanja pomaže i pojedincima i cijeloj zajednici da sagledaju neke svoje probleme i onda ih lakše rješavaju. To smo se nadali postići programom slušanja u Zborištu.

PRIPREME ZA DJELOVANJE MIROVNOG TIMA

Pripreme su sadržavale – edukaciju slušača kroz radionice o programu slušanja te kroz radionicu i mentorstvo za formiranje i jačanje tima, zatim kreiranje detaljnog plana rada i kreiranje upitnika.

Dogovoreno je da će Program slušanja nakon Koliba Gornjih – povratničko-muslimanskog mjesta u kome se isti program provodio tijekom lipnja provoditi i u susjednom Zborištu – srpskom selu Republike Srpske.

Provedena je priprema društvene podloge za Program slušanja u Zborištu. Ostvarena je kroz kontakt s načelnikom Skupštine Opštine Srpski Brod – Vidom Ivanovićem, kroz kontakt s Predsjednikom MZ “Zborište” – Novom Zečevićem te neslužbenim posjetom selu.

CILJEVI PROGRAMA SLUŠANJA – ZBORIŠTE

Kao ciljevi Programa slušanja u Zborištu određeni su:

Doprinijeti obnovi povjerenja i dijaloga u poslijeratnom periodu između grupacija koje su rat proživjele na suprotnim stranama
doprinijeti obnovi povjerenja u ljude općenito, u sumještane, u mještane susjednih sela i susjedne države, u mirovnu inicijativu običnih ljudi.

Saznati što mještani misle da je važno za zajednički život usprkos razlikama :
saznati kako doživljavaju povratak muslimana u Kolibe Gornje - da li postoji suradnja i kakva je kvaliteta komunikacije; postoje li zajednički interesi sa susjednim selima (zdravstvena zaštita, put, škola, ili nešto drugo)
što misle o povratku Hrvata

Pomoći mještanima Zborišta da utvrde koji su najčešći problemi i najvažnije potrebe njihove zajednice te da daju prijedloge rješenja.

UPITNIK

Upitnik je sastavljen od 27 pitanja, podijeljenih u 7 cjelina:

- I. Život prije rata
- II. Doživljavanje rata
- III. Sigurnost u selu
- IV. Tekući problemi i viđenje budućnosti
- V. Međuljudski odnosi u selu
- VI. Kako živjeti zajedno unatoč razlikama - osjećaji i razmišljanja o povratku Muslimana i Hrvata
- VII. Razmišljanja o mirovnim inicijativama

PROVOĐENJE INTERVJUA

U Program slušanja u Zborište mirovni tim je krenuo 17. 07. 2000. god. U slušanje su išla dva para, dva puta tjedno tijekom tri tjedna. Na razgovore se išlo bez prethodne najave, slučajnim izborom sugovornika. Planirano je obilaženje 30 obitelji. Od toga je ostvaren intervju u 21-oj obitelji s ukupno 60 članova, a osobe iz tri obitelji odbile su razgovarati.

U prvom tjednu provođenja intervjua, razgovori su trajali od dva do četiri sata. Domaćini su bili izrazito srdačni i puni pohvala mirovnim inicijativama. Većina ih je smatrala da je potrebno razgovarati i s drugim mještanima, ali bilo je i upozorenja na moguće neugodnosti na koje bi mirovni tim mogao naići kod "nekih" mještana.

Kako su upozorenja postojala sve češća, razgovori sve kraći, a tri razgovora su odbijena, tjeskoba među članicama mirovnog tima se povećavala, osjetile su da gube snagu te Program slušanja u Zborištu završile prije potpunog ispunjenja plana.

OBRADA PODATAKA

Obrađeni podaci nakon završenih intervjua klasificirani su prema tipičnim odgovorima vezanim uz ključne teme u 7 cjelina.

OPĆI PODACI O ZBORIŠTU

Zborište se nalazi na području Rep. Srpske i pripada Opštini Srpski Brod, a do rata je pripadalo BiH, tj. Općini Bos. Brod.

U selu je do rata bilo 200 domaćinstava ili točnije prema popisu iz 1991. god. u selu je živjelo 608 mještana srpske nacionalnosti, 145 mještana hrvatske nacionalnosti, 65 ih se izjašnjavalo kao Jugoslaveni i 32-je kao ostali.

Zborište je prije rata bilo srednje razvijeno selo, smješteno između izrazito razvijenog Novog Sela (hrvatsko selo) i razvijenog muslimanskog sela Kolibe Gornje. Pripadalo je MZ Novo Selo. U selu je postojala škola do 4 razreda (od 4-og do 8-og razreda djeca su išla u školu u Novo Selo, a neki u Kolibe Gornje), dom, sportski centar s rukometnim i nogometnim igralištem i za sve to mještani ističu da su sami zaslužni. U selu je postojao i KUD u koji su bili uključeni svi koji su voljeli igru i pjesmu neovisno o naciji.

Mještani Zborišta su prije rata uglavnom bili zaposleni (iz svake obitelji je radio bar po jedan član u nekoj od državnih firmi Bosanskog ili Slavenskog Broda). Uz to bavili su se poljoprivredom za svoje potrebe, a imali su i razvijen stočni fond. U selu su imali dva kombajna za pšenicu, dva berača kukuruza, jednu vršalicu i više traktora s odgovarajućim priključcima. Bilo je i nekoliko proizvođača šampinjona i proizvođač meda,....

Bili su prisutni suživot i dobrosusjedski odnosi, a bilo je i miješanih brakova. 09. 05. 1992. godine mještani u tijeku napada masovno napuštaju selo. Odlaze većinom u Podunavlje, Prnjavor, Doboj, zatim u Njemačku, Holandiju. Tijekom rata selo je potpuno uništeno (nije ni jedna kuća ostala čitava), a poginulo je 24 mještana srpske nacionalnosti.

Prvi mještani se vraćaju krajem 1992. godine u potpuno spaljeno i opljačkano selo. Danas u Zborištu živi 90-ak obitelji, uglavnom starijih, s oko 150 stanovnika. Uz pomoć donatora obnovljeno je 40-ak kuća, a ostale su mještani obnovili sami svojim sredstvima. Uz kuće donator je davao i još po nešto (stoku, alat), a sve u svrhu potpunog zbrinjavanja obitelji.

PRIKAZ ANALIZE INTERVJUA

KAKO SE ŽIVJELO PRIJE RATA – najčešće izjave:

lijepo se živjelo; bilo je slobode; nije bilo problema; bili smo zadovoljni i bilo nam je super, nije bilo razlika među nacionalnostima; imao sam puno prijatelja svih nacija; posjećivali smo se radili zajedno; nisam razmišljao ni koje sam nacionalnosti, ni o drugima isto tako; bilo je miješanih brakova; išli smo skupa u školu, imali smo u selu – školu, sportska igrališta, fudbalski i rukometni klub, dom MZ; imali smo zajednički KUD mješovitog sastava – grupu koja nas je spajala, u selu iz svake kuće je barem neko radio (negdje i više njih); imali smo bogat stočni fond; bavili smo se poljoprivredom; (od intervjuiranih prije rata u Bos. Brodu radilo je 9, u Slavanskom Brodu 8 ljudi, a 3 su bili učenici).

Period prije rata mještani sada opisuju uglavnom vrlo pozitivno: i međuljudske odnose, i gospodarstvo i kvalitetu življenja općenito. Posebno su znakovite izjave o nepostojanju međunacionalne netrepeljivosti i uopće nerazmišljanja o pripadnosti naciji.

POČETAK RATA – najčešće izjave:

nisam se nadao ratu; na početku nisam mogla vjerovati da je to to, ali kad je ozbiljno počelo činilo mi se da nikada neće prestati; kad je prvi metak ispaljen mislio sam stat će, ali kada je potekla prva kap krvi, znao sam da nema kraja, narod je zaveden, bila je borba za prevlast; politika je za sve kriva; krenulo je od pojedinaca, ali kad je pukla prva puška svako je morao uzeti pušku da sačuva glavu; rat je nametnut; neminovan; mislili smo da će političari sve riješiti; politika je kriva; dogovorom između političara mogao se izbjeći rat,

Iz odgovora je vidljivo da "obični svijet" nije vjerovao da će zaista doći do rata sve dok nisu pale prve ljudske žrtve. To ujedno znači da ljudi nisu bili svjesno uključeni u razbuktavanje ratnog sukoba - kao da su se iznenada našli u situaciji kada se činilo kao da se više ne može nazad: "Potekla je prva kap krvi; svako je morao uzeti pušku da sačuva glavu".

Postoje kontradikcije u izjavama. S jedne strane nepovjerenje prema političarima, a na drugoj stav da su političari rat mogli zaustaviti.

Važno je uočiti da je rat iza njih - o ratu se može razmišljati - što su mu bili uzroci, kako se mogao dogoditi, tko je odgovoran. To je važan korak u izgradnji mira.

OSJEĆAJI – vezani za početak rata:

teško je bilo; strah, panika, zabrinutost; zabrinuta sam bila za svoju djecu, bojala sam se; srušio mi se sav svijet, rastužim se kada o tome govorim; stvoriš pa izgubiš; teško mi je bilo ostaviti kuću i sve što sam čitav život stvarao i otići u nepoznato i tuđe; zaključao sam kuću i otišao – nisam se ni okrenuo; s mamom sam među poginulima tražio tatu; vidio sam puno leševa, ne volim pričati o ratu; ne želim ga se sjećati; život ide dalje...

Prevladavaju osjećaji straha i brige za obitelj te osjećaj tuge zbog prisilnog napuštanja svoga i odlaska u tuđe i nepoznato. Vrlo traumatično iskustvo je traženje svojih najmilijih među poginulima. Neki ispitanici kažu da im je suviše teško o tome govoriti, a neki da sve žele zaboraviti - ukazuje na još prisutno i neprorađeno traumatično iskustvo.

ODLAZAK – najčešće izjave:

09. 05. 1992. godine kada je selo napadnuto napustili smo selo da spasimo glavu; zajedno smo napustili selo; masovno smo odlazili iz sela – sve je ostalo čitavo kada smo napustili selo; otišli smo i ostavili sve; kada je selo napadnuto, branio sam ulaz u selo sa svojim vodom; branio sam selo, kasnije smo se povukli i mi s vojskom, otišli smo u Podunavlje; iz Zborišta smo otišli u Prnjavor; otišli smo u Doboju; otišli smo u Njemačku; otišli smo u Holandiju.

Kratko se opisuju događaji vezani za prvi napad na selo i grupno napuštanje sela. Posebno se ističe da je selo ostalo čitavo kada su ga napustili. Neki navode činjenicu da su rat dočekali u uniformi, ali ne ulazi se u detalje ratnog iskustva. Period od odlaska iz sela do povratka najveći broj ispitanika proveo je u Podunavlju, Prnjavoru ili Doboju, a neki su bili u Jugoslaviji, Njemačkoj, Holandiji.

DOLAZAK – najčešće izjave:

vratili smo se u 10 mjesecu 1992. godine u Brod pa iz Broda u Zborište, kuću smo sami obnovili; kada smo se vratili našli smo potpuno spaljeno selo, opljačkano, sve zaraslo i zapušteno; kada sam došao iz Zborišta se još pušilo ('92.); bojao sam se, ali sam želio biti u svom, vratio se '92.; vratili smo se '93. god. kuća je bila spaljena, ništa nije ostalo, uvijek sam čeznuo za svojim; vratili smo se u Brod i tamo živjeli u hrvatskom stanu, nedavno smo se vratili u Zborište, donator nam je obnovio kuću; još se nismo za stalno vratili, ali namjeravamo čim si stvorimo uvjete,

Većina intervjuiranih vratila se još tijekom 1992. godine u selo. Kroz njihove izjave dominira osjećaj gorčine jer su pri povratku našli potpuno opljačkano i spaljeno selo. Ipak, želja da se vrate na svoje i osjećaji pripadnosti svom selu su jači što može biti važan motiv u ponovnoj izgradnji zajednice.

SIGURNOST I BUDUĆNOST U SELU

Sigurno: 15 izjava:

- osjećam se sigurno: 9
- osjećam se sigurno, ali, ako bi se “oni” vratili ne bih se toliko sigurno osjećao: 1
- sigurna sam jer sam na svome: 2
- sigurna sam ili bolje rečeno nikoga se ne bojim: 1
- potpuna je sigurnost i u Zborištu i u Kolibama, ipak “ko traži đavla i naći će ga”: 1
- ne razmišljam o tome da bi moglo biti nekakvih ekscesa: 1

Nesigurno: 3 izjave:

- još uvijek se bojim tko noću hoda po selu: 1
- bojim se ekstrema: 1
- ne osjećam se sigurno ni u selu, ljudi su postali agresivni, a razlog tome je kriza, bez posla su: 1

Suzdržani: 3

Većina ispitanika osjeća se sigurno u selu. Nesigurnost se veže za potencijalnu mogućnost pojedinačnih osveta i mogućnosti prerastanja pojedinačnih napetosti u incident (ne osjećam se sigurno ni u selu – ljudi su postali agresivni, a razlog je kriza, bez posla su).

BUDUĆNOST

Optimističan stav o budućnosti: 9 izjava

- vjerujem u bolju budućnost: 5
- nadam se da će se sve stabilizirati i da će biti bolje: 1
- narod je izgubio volju, ali djeca moraju raditi, moraju ići dalje, bit će bolje: 1
- vidim svoju budućnost samo u svome selu: 1
- želim bolju budućnost za svoju djecu i nadam joj se: 1

Pesimističan stav o budućnosti: 8 izjava

- ne vidim budućnost ovdje: 4
- za mladog čovjeka ovdje nema budućnosti, svi mladi “ganjaju” papire za odlazak u druge zemlje: 1
- ne želim ovdje dočekati starost: 1
- ja znam samo za prošlost, ne vidim budućnost: 1
- mala je razlika između sada i kada je bio rat: 1

Suzdržanih: 4

Gotovo je podjednak broj mještana s optimističnim i pesimističnim stavom prema budućnosti. Pri tome se pesimizam ponajviše odnosi na budućnost mladih u selu (ne vide budućnost ovdje; mlada generacija je ne samo pogođena, nego i unazađena ratom i posljedicama rata te da zbog toga svoju budućnost vide samo u nekim drugim zemljama).

TEKUĆI PROBLEMI

Kao najčešće probleme ispitanici su naveli:

- životna egzistencija, nezaposlenost, niske i neredovite plaće i mirovine: 12
- škola (u neuvjetnom prostoru): 10
- narušeni međuljudski odnosi u selu, zavist i izgubljeno povjerenje, neravnompravna raspodjela donacija: 8
- stambeni (krov nad glavom): 8
- pravna pomoć (za reguliranje mirovina stečenih u Hrvatskoj), zemljišne i matične knjige, dokumenti: 6
- apatija, izgubljena volja za životom, osjećaj nemoći i depresije: 5
- zdravstveno (skupe usluge, lijekovi se plaćaju): 5
- zajednička prostorija u selu: 3
- smeće: 3
- većinska starija populacija, mladi se ne žele vratiti na selo: 2

Najčešće spominjani problemi u selu su egzistencijalna nesigurnost, niske i neredovite plaće i mirovine te nezaposlenost. Kao stvarni problem javlja se i problem škole (škola u koju djeca trenutno idu nalazi se u privatnoj kući u neuvjetnim prostorijama). Zatim, problemi su i skupe zdravstvene usluge, zajednička prostorija u selu (mještani se nemaju gdje sastajati) te problem smeća (nije određeno mjesto bacanja). Dvije osobe su izjavile da je problem što se u selo vraća uglavnom starija populacija, a dvije osobe izjavljuju da nemaju problema.

MEĐULJUDSKI ODNOSI U SELU - najčešće izjave

Narušeni: 14 izjava

osjeti se zavist, važe se tko je koliko dobio, što je ranije imao, a što ima danas; grozni smo postali, takav narod nismo bili; teško mi je kad vidim takvu nepravdu, izgubili smo povjerenje u svakoga; selo su najviše uznemirili donatori; sve što sam imao izgubio sam – ništa od donacije nisam dobio – neki dobiju kuću, pa im daju i kravu – svako treba dobiti po nešto; različitost u materijalnom statusu dovodi do zavisti i nezadovoljstva; neinformiranost; ljudi su nesložni, ne mogu se ni oko čega dogovoriti; zavedeni su ljudi, svako samo sebi vuče; neorganiziranost

Dobri: 6 izjava

volim svoje selo: tuče, krađe, narkomanija – toga nema. Ljudi rade dosta, bave se svojim poslom. Imam odličnu suradnju s mještanima Zborišta; ne može se svima udovoljiti, najteže je djelateljima donacija; biti u odboru MZ-e velika je odgovornost i znam da zahtjeva puno truda, vremena i odricanja, a da se ništa ne dobiva; sa svima smo dobri, ali ne previše bliski; zadovoljna sam podjelom donacija,

Suzdržani: 1

Iako većina mještana smatra da su međuljudski odnosi u selu narušeni i razlog vide u neravnoj raspodjeli donacija jer “različitost u materijalnom statusu dovodi do zavisti i nezadovoljstva”, istovremeno dodaju da je teško podijeliti donacije te da se ne može svima udovoljiti; da je biti u odboru MZ velika odgovornost i da zahtjeva puno truda, vremena i odricanja. Razlog relativno narušenih međuljudskih odnosa vide i u mentalitetu samih mještana. Međutim, uočava se i ističe i pozitivna strana - u selu nema tuče, krađa, narkomanije, što smatraju veoma bitnim.

PRIJEDLOZI ZA RJEŠAVANJE PROBLEMA

- mijenjati ljude koji odlučuju o raspodjeli donacija svaka 3 mjeseca, imati neutralnu komisiju (ljude koji nisu iz sela) koja bi išla od kuće do kuće i procijenila stvarne potrebe svakog mještana za podjelu donacija ili pri donošenju svake odluke o dodjeli donacija sazvati zbor mještana da svi mještani odluče o istoj: 8
- kod dodjele donacija voditi računa o interesima zajednice, npr. tokaru dodijeliti tokarski stroj ili sredstva donatora iskoristiti za razvoj male privrede koja će omogućiti zapošljavanje mještana, npr. proizvodnja hrane – male farme jagodarskog voća, sadnice voća i povrća...: 5
- izgraditi školu: 5
- izgraditi zajedničku prostoriju za selo: 3
- treba pričati s “malim” čovjekom neko objektivn i neutralan; s ljudima treba razgovarati, ohrabrivati ih, pokazivati im da se na njih misli, treba psiholog: 3
- veća kontrola raspodjele donacija od strane samog donatora: 3
- napraviti “Program otkupa” u kome utvrditi što bi bilo dobro proizvoditi i za koje proizvode otvoriti otkupne stanice u selu: 3
- da poslove Predsjednika MZ obavlja profesionalno lice pod nadzorom i uz novčanu naknadu Skupštine opštine: 2

Iako problem neravne podjele donacije kod navođenja tekućih problema nije bio na prvom mjestu, kod prijedloga za rješavanje problema dolazi najviše do izražaja. To ukazuje da mještane raspodjela donacija tišti drugačije nego ostali problemi, da misle da na to trebaju i mogu utjecati. Za poboljšanje života u zajednici predlažu da se sredstva od donacija iskoriste za razvoj male

privrede koja bi omogućila zapošljavanje mještana (farme jagodarskog voća, sadnice voća i povrća...). Izražena potreba za školom je rezultirala kao prijedlog izgradnju škole. Također se iskazuje potreba da se sa njima razgovara, da ih se čuje, uvažava i na njih misli. Malo je konkretnih prijedloga za čije bi se rješavanje mještani sami angažirali.

Neki komentari vezanih uz temu raspodjela donacija: Donator je imao svoj program koji je htio u potpunosti zbrinuti porodicu (uz kuću je dodjeljivao stoku, alat te je sufinancirao projekte male privrede). Vjerojatno ima i promašaja u pravljenju liste prioriteta, ali nije se moglo bolje napraviti. Najvažnije je da je napravljeno dosta. Mentalitet ljudi igra veliku ulogu.

OSJEĆAJI I RAZMIŠLJANJA O POVRATKU HRVATA I MUSLIMANA

POVRATAK MUSLIMANA – najčešće izjave:

mora doći do povratka; nema života dok se ne vrati svako na svoje; svi koji nisu pravili zlodjela trebaju se vratiti na svoje; nek su tu i treba da su tu, ali nisam spreman na bliže kontakte s njima; nek se vrati svako na svoje, ali nek svako živi u svom "toru"; meni ne smeta da se vrate, ali u selu je puno onih koji su izgubili najdraže, oni sigurno ne misle tako, morat ćemo živjeti zajedno zbog ekonomskih razloga, ali neke stvari ne mogu zaboraviti; teško mi je – do jučer smo pucali jedni na druge, a danas si "moramo" reći "Dobar dan"; ne vidim ovdje njihovu budućnost.

Većina ispitanih mještana nije protiv povratka muslimanskog stanovništva jer smatraju da se treba vratiti svatko na svoje. Istovremeno nisu spremni na bliže kontakte s muslimanskim stanovništvom. Budući život se najčešće vidi kao život jednih pokraj drugih - u zatvorenim zajednicama. Misle da ih može povezati samo ekonomija. Nekima je teško prihvatiti povratak i zaborav, a samo jedan ne vidi budućnost za muslimansko stanovništvo u Republici Srpskoj.

KOMUNIKACIJA I KONTAKTI – s Muslimanima:

kontakti su relativno dobri, ali nema druženja; prolaze, stanu, pozdravimo se; sastajemo se najviše zbog posla; pozdravimo se i popričamo kad se sretnemo, ali nema dubljeg kontakta; družim se s mladima, idemo kod njih u Kolibe, ali ne pričamo o ratu, s kim sam bila prijatelj prije rata i sada sam; prijatelja sam imala svih nacija i danas ih imam, nije još vrijeme za kontakte – friške su rane; nemamo kontakte ni priliku da se družimo; nisam spreman za bliže kontakte; ne volim ići kod njih – moram stalno paziti što ću reći – "obilaziti"; nisam spreman za kontakte – tenzije su još uvijek visoke.

Sadašnji kontakti su uglavnom obnovljeni na razini uljudnosti, odnosno svode se na pozdravljanje u prolazu ili kontakte zbog posla. Mladi održavaju kontakte i družu se s mladima iz Koliba Gornjih u Kolibama pri čemu ne razgovaraju o ratu. Dvije osobe imaju obnovljena osobna prijateljstva (s onima s kojima sam bio prijatelj prije rata i sada sam), a šestih ih izjavljuje da nema kontakte i da nisu spremni na bliže kontakte s muslimanskim stanovništvom (nisam spreman za kontakte – tenzije su još visoke).

Interesantan je navod : "Ne volim ići kod njih, moram stalno paziti što ću reći, "obilaziti"". Upućuje na potrebu da se o prošlosti i o sadašnjosti progovori u duhu istine - tek to bi bio početak iskrene komunikacije.

ZAJEDNIČKI INTERESI – najčešće izjave:

zajednički raditi na obnovi: 13 izjava

- igralište i dom – omladina će kroz to najprije naći interese;
- moguće je povezivanje ljudi kroz ekonomiju; Muslimani iz Koliba Gornjih prepustili su nam donaciju – nisu morali raditi sa Zborištem, a ipak su nas odabrali; autobusna linija; infrastruktura; možda ambulanta

prerano je za zajedničke interese: 4 izjave

- prerano je za zajedničke interese; još nije vrijeme da djeca idu zajedno u školu; bojim se provokacija

nemamo zajedničkih interesa: 1 izjava

- nisu se izjasnili o zajedničkim interesima: 4 osobe

Ono što većina mještana smatra zajedničkim interesom je zajednički rad na obnovi te povezivanje ljudi kroz ekonomiju. Isto tako misle da će omladina najprije naći zajedničke interese i da im stoga treba sportsko igralište i prostor u kome bi se okupljali. Kao zajednički interes mogli bi biti autobusna linija, infrastruktura i eventualno ambulanta. Samo nekolicina intervjuiranih misle da je još prerano za zajedničke interese a jedna osoba da nema zajedničkih interesa.

HRVATI – POVRATAK – OSJEĆAJI – najčešće izjave:

pripremljeni na povratak:

- potpisivanjem Daytonskog sporazuma, sve tri strane obavezale su se da prihvaćaju povratak svakog na svoje, smetalo to nama ili ne oni će se vratiti;
- što se mene tiče nek se vrati svako na svoje;
- nek se svi vrate; treba se vratiti svako na svoje, ali lakše bi prihvatio povratak Hrvata iz Zborišta, nego Hrvata iz Novog Sela;
- nemam ništa protiv

nije vrijeme da se vraćaju:

- treba još vremena,
- ne vjerujem u njihov masovni povratak,
- ne može im se garantirati da neće biti osvete;
- ne interesuju me ni oni ni njihov povratak,

volio bih da se vrate:

- imao sam puno prijatelja Hrvata,
- bila bi sretna da se počnu vraćati;
- bilo bi mi drago da se vrate,
- veseli me kad vidim da neko dolazi.

Većina ispitanih (15) prihvaća povratak Hrvata, neki povratak vide kao neminovnost (svidjelo se to nama ili ne, ko se hoće vratiti, vratit će se, a ko neće, neće). Ima izjava (po jedna) da nije još vrijeme za povratak kao i izjava kojom se iskazuje potpuna ravnodušnost pri razmišljanju o povratku Hrvata (ne interesuju me...). Za neke od ispitanih mještana dolazak Hrvata je dobro došao i istom se raduju.

PREPREKE POVRATKU HRVATA – najčešće izjave:

snašli su se u RH: 17 izjava

- snašli su se;
- imaju svoju državu, tamo su zaštićeni i ne žuri im se,
- napravili su si kuće u Hrvatskoj,
- snašli se u Hrvatskoj, prodat će svoje ovdje, a ostati živjeti u Hrvatskoj,

strah: 7 izjava

- boje se ljudi zlo je tu bilo, boje se vratiti,
- boje se ima još ekstrema,
- nacionalni ponos: 5 izjava:
- ne žele prihvatiti srpski entitet,

ostale prepreke:

- nemaju se gdje vratiti, nemaju kuće: 1
- postavljaju uvjete – da im se naprave kuće po sistemu “ključ u ruke”: 1
- širenje laži i dezinformacija: 1
- čekaju masovniji povratak – ne usuđuju se sami dolaziti: 1

Prepreke povratku Hrvata, kako ih vide većina intervjuiranih mještana Zborišta, su prvenstveno stvar potrebe i volje izbjeglih (drže da imaju mogućnost odabira - državu u kojoj su se snašli). Drugi po

važnosti razlog sporom povratku Hrvata u Zborište je, po mišljenju mještana Zborišta, strah (subjektivni i objektivni - ima još tu ekstrema), a treći nacionalni ponos tj. neprihvatanje političkih prilika u RS. Vrlo mali broj navodi objektivne teškoće (obnovu, stambene probleme) kao prepreku povratku.

PRIJEDLOZI POVRATKU HRVATA

- nek nas ne nazivaju “varvarima” u svojim Radio-emisijama, koje i mi slušamo, ako misle na povratak i zajednički život,
- ako žele živjeti zajedno s nama neka vole svoje, a poštuju naše, što važi i za nas,
- da ne “uvoze” zidare i druge majstore iz Hrvatske pri obnovi kuća, bilo bi dobro zaposliti naše ljude za te poslove, kroz takve kontakte (poslovne), uspostaviti će se i drugi kontakti i opast će mržnja,
- trebaju se masovnije vraćati, bar 10 – 15 porodica odjednom – tako će se osjećati sigurnije,
- neka i oni pokažu dobru volju za kontakte s nama, npr. nek nam vrate matične i zemljišne knjige ili nađu drugo rješenje koje bi nam olakšalo doći do potrebnih dokumenata, a ne da moramo po njih ići u Slavonski Brod.

Dobili smo pet vrlo konstruktivnih (znači iskrenih) prijedloga koji mogu pomoći povratku Hrvata u Novo Selo, Kolibe Donje i druga mjesta Bosanske Posavine. Jedan je praktični prijedlog kako da se povratnici osjećaju sigurnije (neka povratak bude masovniji - 10 - 15 obitelji). Ostali prijedlozi odnose se na obnovu povjerenja a time i zajedničke sigurnosti: ukloniti ono što ugrožava odnose (govor mržnje u medijima); unaprijediti odnose (uzajamno poštivanje unatoč razlikama, gesta dobre volje u obnovi povjerenja, zajednički rad na obnovi).

Iz prijedloga vidljivo je da se od Hrvata očekuje da učine neke korake koji će smanjiti tenzije i ukazati na dobru volju Hrvata na povratak i zajednički život.

ZAJEDNIČKI ŽIVOT USPRKOS RAZLIKAMA

Na pitanje da li je moguć zajednički život usprkos razlikama dobili smo sljedeće odgovore:

Moguć: 13 izjava:

vjerujem u ponovni zajednički život usprkos tome što je bilo, usprkos, razlikama pametni ljudi mogu zajedno; kroz ekonomiju ćemo se povezivati i počet će ponovo zajedništvo; kroz zajednički rad lakše bi se zaboravilo; kad se vrate nećemo moći prolaziti jedni pored drugih okrećući glave jedni od drugih; poslije kiše uvijek sunce zasja; ne gledati čovjeka po nacionalnosti, treba voljeti svoje i poštovati tuđe; treba živjeti zajedno; nije cijeli narod kriv; moguć je zajednički život s onima koji se nisu ogriješili; u svakoj naciji ima i dobrih i loših ljudi; trebamo svi znati što jesmo, oprostiti moramo, neke stvari zaboraviti ne možemo.

Treba vremena: 5 izjava:

još nije vrijeme, još nije zaliječeno; ožiljci su ostali na svemu – rana zaraste, ožiljak je ostao; teško da je život moguć, prerano je, nema povjerenja, ali ako se vrate moraju poštovati zakon Republike Srpske.

Nije moguć: 1 izjava

mislim da nije moguć zajednički život

Suzdržani: 2

Dvije trećine intervjuiranih misle da je zajednički život moguć, što više neki od njih izražavaju vjeru i nadu u ponovni zajednički život kroz ekonomsko povezivanje, zajednički rad, izgradnju zajedništva,

toleranciju, poštivanje i uvažavanje. Smatraju odgovornim samo pojedince, a ne cijelu naciju. Njih pet misli da za to treba vremena, a i ako se vrate samo pod uvjetom prihvaćanja političkih prilika u Republici Srpskoj. Jedna osoba misli da nije moguć zajednički život. Dvoje se ispitanika nije izjasnilo o ponovnom zajedničkom životu.

OSJEĆAJI ZA VRIJEME RAZGOVORA I MIŠLJENJE O MIROVNIM INICIJATIVAMA

Na pitanja o tome kako su se osjećali za vrijeme razgovora, ispitanici (19) su najčešće odgovarali:

ugodno sam se osjećao; super sam se osjećao – dođite nam opet; pitanja su dobra, potiču na razmišljanje, važna su za život sutra; drago mi je da ima neko koga zanima naša istina; mislim da je dobro čuti što narod muči i što narod želi; svi su razgovori korisni koji urode plodom, a oni koji ne – mogu biti i štetni – to što puno pričamo, a malo radimo – škodi nam to; osjećao sam se normalno.

Dvoje se intervjuiranih nije izjasnilo po pitanju osjećaja tijekom razgovora.

Mišljenje mještana o mirovnim inicijativama je sljedeće:

- s narodom treba razgovarati – sve kreće od naroda
- mora neko probiti led i čuti i vidjeti kako i drugi razmišljaju;
- ovakvi razgovori mogu biti korisni i za jednu i za drugu stranu i treba ih biti
- treba razgovarati i s ostalima, ali nije isto razgovarati s nama i s onima koji su nekoga izgubili
- nitko još nije nudio ovo što vi nudite – mir
- lijepa riječ je veoma važna i dobro su došle sve mirovne inicijative, ali najprije se trebaju riješiti ekonomski problemi
- nema puno efekta; doživljam vas više kao one koji pripremaju teren za povratak Hrvata i Muslimana, nego kao nekoga tko dolazi zbog psihosocijalne pomoći našem stanovništvu; vaša organizacija neće imati puno efekta raditi ovdje jer ovdje ni nema protivljenja povratku; možda i imate šire ciljeve, ali se ipak sve svodi na povratak.

Mišljenje intervjuiranih o mirovnim inicijativama većinom je pozitivno i smatraju da je lijepa riječ jako važna, da sve kreće od naroda pa stoga s narodom treba razgovarati. Isto tako naglašavaju da je ovo prva organizacija tog tipa koja im je došla, da ih razgovor rasterećuje, ali da ne bi bilo isto razgovarati i s onima koji su nekoga izgubili. Jedna osoba smatra da mirovne inicijative ovdje nemaju nikakvog efekta te da ih ne doživljava kao pružanje psihosocijalne pomoći tamošnjem stanovništvu već više kao pripremanje terena za povratak Hrvata i Muslimana.

VOLJA ZA UKLJUČIVANJEM U AKTIVNOSTI

- da, rado bi se uključila u radionice za žene: 4
- rado bih dovodila djecu u igraonice: 2
- teško je pokrenuti narod iz svakodnevnice, nije im do druženja – svi idu samo za zaradom: 1
- zainteresirani za tečajeve: 4

suzdržani: 10

Deset osoba izjavilo je da su zainteresirani za one aktivnosti koje smo im ponudili: 4 žene su pokazale interes za uključivanje u radionice za žene, dvije bi željele uključiti svoju djecu u igraonice za djecu, neki su zainteresirani za tečajeve (informatika, šivanje i frizerski tečaj). Ranije, tijekom razgovora dat je prijedlog i o potrebi rada psihologa.

DISKUSIJA

Slika Zborišta dobivena na temelju informacija iz neslužbenih posjeta selu prije početka Programa slušanja bila je štura i nagovještavala je zatvorenu i teško pristupačnu zajednicu. Međutim otvorenost i srdačnost mještana Zborišta na samom početku provođenja Programa slušanja djelovala je na mirovni tim poticajno. Tijekom daljeg provođenja Programa slušanja mirovni tim je sve češće nailazio na nepovjerenje mještana, upozorenja na "neke" mještane, odbijanje.

Zbog osjećaja tjeskobe i daljnje nepoželjnosti u mjestu Program slušanja je prekinut nešto ranije od planiranog. To se može tumačiti kao neispunjavanje osnovnog cilja programa slušanja - obnove povjerenja općenito i posebno prema ljudima iz susjedne države, mirovnim radnicima kao i nepovjerenje prema mirovnim inicijativama koje dolaze od običnih ljudi. I kao psihički pritisak koji slušački tim nije bio u stanju podnijeti.

Međutim, efekti razgovaranja s mještanima Zborišta na slušački tim nije negativan. Čuli su njihovu priču o stradanjima i bolje razumjeli njihovu sadašnju situaciju - oni su za njih sada konkretni ljudi s pojedinačnim konkretnim sudbinama. Sa svim osobama s kojima su razgovarali uspjeli su izgraditi otvoren i iskren odnos - takav da su im neki od intervjuiranih iskreno rekli da sumnjaju u njihovu misiju u selu, da ih vide samo kao one koji pripremaju povratak. Poteškoća je nastala u odnosu na one do kojih se, na žalost, nije moglo doći. Možda je trebalo, ili bi trebalo pokušati do njih doći na neki drugi način. Važno bi bilo čuti što oni misle i kako se osjećaju.

Jasno je da svi mještani suosjećaju i solidarni su s onima koji su nekoga izgubili u ratu. Unatoč toga ima se dojam pritiska od osjećaja krivnje prema njima.

Ipak, obavljen je 21 razgovor - otvoren i iskren. Čuli smo što seljane tišti, što misle da bi trebalo promijeniti, kako doživljavaju povratak u susjedna sela, koliko su spremni na kontakte s ljudima različitih nacionalnosti.

Gotovo polovina osoba s kojima smo razgovarali ima pesimističan pogled u budućnost. To je ozbiljna prijetnja prosperitetu sela i podatak koji vodstvo sela treba uzeti vrlo ozbiljno. Što je u takvoj atmosferi i u takvim objektivnim okolnostima ekonomske depresije moguće učiniti da se mještani potaknu i da iskorače iz apatije? Od mogućih stvari treba spomenuti neke koje su naveli sami mještani: dogovor oko donacija, planiranje razvoja kultura pogodnih za otkup, još neutralnih slušača koji bi razgovarali s "malim" čovjekom, pomoć psihologa tj. rad na proradi traume.

Što se tiče povratka Muslimana i Hrvata stavovi intervjuiranih nisu negativni ali su većim dijelom odraz pasivnog stava prema situaciji. Rat je za njih prošao i povratak postaje neminovan. Neki istina vide i zajedničko dobro u povratku ali većina zajednički život vidi kao život u zatvorenim zajednicama (svaki u svom "toru"). Razina komunikacija s Muslimanima koji su se vratili u Kolibe je površna. Neki navode da ih baš to i smeta - "Ne volim ići kod njih, moram stalno paziti što ću reći, "obilaziti"". Upućuje na potrebu da se o prošlosti i o sadašnjosti progovori u duhu istine. Tek to bi bio početak iskrene komunikacije, to je područje na kome bi mogle pomoći mirovne inicijative. Istovremeno, postoje već i sada komunikacija mladih koju stariji podržavaju te pojedinačna sačuvana prijateljstva.

Vrlo su vrijedni prijedlozi mještana koji bi pomogli povratku. Njihova životnost i kreativnost ukazuju na iskrenu dobru volju onih koji su ih predložili. Na tim se prijedlozima mora dalje raditi.

Iskustvo da su bili slušani od mirovnih aktivista su gotovo svi intervjuirani doživjeli vrlo poticajno. Smatraju da je potrebno razgovarati s ljudima, slušati ih, zatražiti njihove ideje i savjete o pojedinim pitanjima. To bi, po njihovu mišljenju, sigurno popravilo kvalitetu međuljudskih odnosa i pomoglo uspješnom djelovanju zajednice. Možda bi to mogao biti prijedlog mirovnog tima liderima sela: "Neka slušanje bude i Vaš izbor".

SAŽETAK

ŠTO SMO NAUČILI U ZBORIŠTU - NEKA SLUŠANJE BUDE I VAŠ IZBOR

Programom slušanja u Zborištu učinjen je iskorak u procesu obnove povjerenja - mirovni aktivisti iz Hrvatske bili su primljeni u 21 obitelji. Mogli su vidjeti kako se selo još nije oporavilo od ratnog razaranja, slušati i čuti o stradanjima mještana Zborišta za vrijeme rata, o njihovim sadašnjim poteškoćama i viđenjima budućnosti. Za njih su sada mještani Zborišta konkretne osobe, s konkretnim sudbinama. Sa svim osobama s kojima su razgovarali uspjeli su izgraditi otvoren i iskren odnos - takav da su im neki od intervjuiranih iskreno rekli i da sumnjaju u njihovu misiju u selu, da ih vide kao one kojima je prvi cilj pripremiti povratak Muslimana i Hrvata. To je, međutim, tek početak. Kod dijela mještana još je uvijek snažan osjećaj nepovjerenja i odbijanja komunikacije. A kod mirovnih aktivista prisutan je strah od mogućeg incidenta.

Važno je uočiti da je rat za mještane Zborišta s kojima je vođen razgovor prošao, iza njih je. O ratu se može razmišljati - što su mu bili uzroci, kako se mogao dogoditi, tko je odgovoran. To je važan korak u izgradnji mira.

Međutim, visoka je razina neprorađene traume - i čak iskazana potreba za psihologom. Polovina od onih s kojima su vođeni razgovori imaju pesimističan stav prema budućnosti, naročito u odnosu na mlade. To je veliki broj, dominira atmosferom i nije dobra osnova za prosperitet.

Najveće su teškoće vezane uz egzistenciju. Na žalost, kao i u mnogim mjestima u Hrvatskoj koja su stradala i osiromašena u ratu, egzistencija u Zborištu ponajviše ovisi o donacijama. Stoga je i raspodjela donacija ključna za pitanje međuljudskih odnosa u selu. Važno je shvatiti ozbiljno to što mještani misle da na to trebaju i mogu utjecati te imaju u vezi toga neke prijedloge. Također se iskazuje potreba da se s njima razgovara, da ih se čuje, uvažava i na njih misli. Tu je šansa za vodstvo sela. Umijeće mogućega je poraditi na onom na što se može utjecati i time umanjiti osjećaj nemoći i apatije te pokrenuti se k optimizmu, volji i zajedništvu u stvaralaštvu.

Većina ispitanih mještana nije protiv povratka muslimanskog i hrvatskog stanovništva jer smatraju da se treba vratiti svako na svoje. Istovremeno nisu spremni na bliže kontakte. Budući život se najčešće vidi kao život jednih pokraj drugih - u zatvorenim zajednicama. Neki, međutim, izražavaju vjeru i nadu u ponovni zajednički život kroz ekonomsko povezivanje, zajednički rad, izgradnju zajedništva, toleranciju, poštivanje i uvažavanje. Smatraju odgovornim samo pojedince, a ne cijelu naciju.

Prepreke povratku Hrvata, kako ih vide većina intervjuiranih mještana Zborišta, su prvenstveno stvar potrebe i volje izbjeglih (drže da imaju mogućnost odabira - državu u kojoj su se snašli). Drugi po važnosti razlog sporom povratku Hrvata u Zborište je, po mišljenju mještana Zborišta, strah (subjektivni i objektivni - ima još tu ekstrema), a treći nacionalni ponos tj. neprihvatanje političkih prilika u RS. Vrlo mali broj navodi objektivne teškoće (obnovu, stambene probleme) kao prepreku povratku.

Vrlo su vrijedni prijedlozi mještana koji bi pomogli povratku. Njihova životnost i kreativnost ukazuju na iskrenu dobru volju onih koji su ih predložili. Iz prijedloga je vidljivo da se od povratnika očekuje da učine neke korake koji će smanjiti tenzije i ukazati na dobru volju Hrvata na povratak i zajednički život.

Mišljenje intervjuiranih o mirovnim inicijativama većinom je pozitivno i smatraju da je lijepa riječ jako važna, da sve kreće od naroda pa stoga s narodom treba razgovarati. Isto tako naglašavaju da je ovo prva organizacija tog tipa koja im je došla, da ih razgovor rasterećuje, ali da ne bi bilo isto razgovarati i s onima koji su nekoga izgubili. Ima interesa za uključivanje u pojedine programe.

Iskustvo da su bili slušani od mirovnih aktivista su gotovo svi intervjuirani doživjeli vrlo poticajno. Smatraju da je potrebno razgovarati s ljudima, slušati ih, zatražiti njihove ideje i savjete o pojedinim

pitanjima. To bi, po njihovu mišljenju, sigurno popravilo kvalitetu međuljudskih odnosa i pomoglo uspješnom djelovanju zajednice. Možda bi to mogao biti prijedlog mirovnog tima liderima sela: "Neka slušanje bude i Vaš izbor".

KAKO DALJE - SMJERNICE

Želimo ostati u vezi s mještanima Zborišta i dalje graditi povjerenje i prijateljstvo. U skladu sa svojim mogućnostima mirovni tim će nastojati podržati mještane u pokretanju mogućih aktivnosti na poboljšanje života u zajednici na koje su ukazali sami mještani.

Što bi po našem mišljenju bilo moguće dobro učiniti:

- S mještanima i vodstvom mjesta podijeliti izvještaj - čuti od njih da li smo ih dobro čuli i razumjeli.
- Zainteresirane mještane/mještanke uključiti u neke aktivnosti (u suradnji s organizacijom Zdravo da ste iz Srpskog Broda- tečajevi krojenja, frizerski, kompjutorski, radionice za djecu i žene).
- Obučiti tim slušača od domaćih volontera (također moguće u suradnji sa Zdravo da ste) koji mogu nastaviti slušanjem u Zborištu na teme koje su važne za život i napredak mjesta.
- Povezati mještane sa stručnjakom za planiranje malih seoskih proizvodnji.
- Podržati mlade u komunikaciji s mladima u Kolibama i uključiti ih u različite aktivnosti (seminare, kampove za mlade i sl.).
- Kontaktirati lokalne medije u Slavanskom Brodu u cilju uklanjanja govora mržnje a emitiranja pozitivnih iskustava.
- Provjeriti što se može učiniti da mještani lakše dođu do potrebnih dokumenata (matične i zemljišne knjige) - vidjeti s vodstvom sela i mještanima kakve konkretne potrebe imaju.
- Ovo iskustvo prenijeti izbjeglicama.
- Pozvati bar neke mještane Zborišta u posjetu mirovnom timu "Lice mira".

Izvještaj priredile:

**ZDRAVKA MATEJ, BILJANA LJUBOVIĆ, ŽELJKA VALJETIĆ
MARIJA LOVAKOVIĆ I SANJA TOMIĆ**

U Slavanskom Brodu, kolovoz 2000. god.